

Kharazmi University

Research in Sport Medicine and Technology

Print ISSN: 2252 - 0708 Online ISSN: 2588 - 3925

Homepage: <https://jsmt.khu.ac.ir>

The Effect And Sustainability Of Corrective Exercises, Postural Reeducation And Combined Program On Core Stability In People With Lumbar Hyperlordosis

Fadia Riasaty¹ | Reza Rajabi² | Shahrzad Zandi³ | Foad Seidi⁴

1. Ph.D candidate in Sport injuries and Corrective exercises, University of Tehran Alborz Campus, Tehran, Iran.
2. Professor, Department of Health and Sports Medicine, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Health and Sports Medicine, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.
4. Associate Professor, Department of Health and Sports Medicine, Faculty of Physical Education and Sport Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

Corresponding Author: Reza Rajabi, rrojabi@ut.ac.ir

CrossMark

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article history:

Recived: 2025/03/3

Revised: 2025/10/15

Accepted: 2025/10/15

Keywords:

Core Stability ,Lordosis,
Sustainability

How to Cite:

Fadia Riasaty, Reza Rajabi, Shahrzad Zandi, Foad Seidi. The Effect And Sustainability Of Corrective Exercises, Postural Reeducation And Combined Program On Core Stability In People With Lumbar Hyperlordosis. Research In Sport Medicine and Technology, 2025: 23(30): 182-212.

ABSTRACT

Background and Aim: The aim of this study was to compare the effect and sustainability of eight weeks corrective exercises, postural reeducation and their combination on core stability in young females with lumbar hyperlordosis.

Methods: 55 female students with increased lumbar lordosis randomly divided into four groups (corrective exercise, postural reeducation, combination of exercise and postural reeducation and control). The degree of lordosis was measured by a flexible ruler and core muscles endurance by McGill tests before and after eight weeks, and then after eight weeks of follow-up.

Results: The results of repeated measure of ANOVA test indicated a significant difference between pre-test and post-test in study groups in reducing core stability. The results showed that pretest and posttest of exercise group compared with the postural reeducation and control group had a significant difference in core stability ($p < 0.05$). In terms of sustainability the results showed that the difference between the exercise group and combined group with the control group was significant core stability score ($p < 0.05$).

Conclusion: It seems that the use of corrective exercises, combined and postural reeducation program, are likely to be effective in improving core stability in young females with lumbar hyperlordosis, but the effect of the combined program was more than the other interventions.

Published by Kharazmi University, Tehran, Iran. Copyright(c) The author(s) This is an open access article under e: CC BY-NC license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

مقایسه اثر و ماندگاری تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی بر ثبات مرکزی افراد مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری

فادیا ریاستی^۱ | رضا رجبی^{۲*} | شهرزاد زندی^۳ | فؤاد صیدی^۴

۱. دانشجوی دکتری آسیب شناسی و حرکات اصلاحی، پردیس البرز، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۲. استاد، گروه بهداشت و طب ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۳. استادیار، گروه بهداشت و طب ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۴. دانشیار، گروه بهداشت و طب ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

نویسنده مسئول: رضا رجبی rrajabi@ut.ac.ir

چکیده

هدف: هدف مطالعه حاضر مقایسه اثر و ماندگاری هشت هفته تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی در میزان ثبات مرکزی زنان جوان مبتلا به لوردوز کمری افزایش یافته است. روش ها: ۵۵ دانشجوی زن مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری به صورت تصادفی در قالب چهار گروه (تمرین، بازآموزی پوسچر، ترکیبی و کنترل) تقسیم شدند. درجه لوردوز هر فرد توسط خط کش منعطف و استقامت عضلات مرکزی توسط آزمون های مک گیل قبل و بعد از انجام هشت هفته مداخله و سپس بعد از هشت هفته در پی گیری اندازه گیری شد.

یافته ها: نتایج آزمون آنالیز واریانس تکرار شونده حاکی از تفاوت معنی دار در پیش آزمون و پس آزمون، گروه های تحقیق بود. نتایج نشان داد که پیش آزمون و پس آزمون گروه تمرین در مقایسه با گروه بازآموزی و کنترل در میزان ثبات مرکزی دارای اختلاف معنی دار بوده است ($p < 0.05$). از لحاظ ماندگاری نیز نتایج نشان داد که تفاوت گروه تمرین و ترکیبی با کنترل در میزان ثبات مرکزی معنی دار بوده است ($p < 0.05$).

نتیجه گیری: به نظر می رسد استفاده از کلیه برنامه های تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی احتمالاً در بهبود ثبات مرکزی در زنان جوان مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری مؤثر بوده اما تأثیر برنامه ترکیبی بیش از سایر مداخلات بود.

اطلاعات مقاله:

نوع مقاله: علمی-پژوهشی

دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۱۳

ویرایش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۳

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۳

واژه های کلیدی:

ثبات مرکزی، لوردوز، ماندگاری

ارجاع:

فادیا ریاستی، رضا رجبی، شهرزاد زندی، فؤاد صیدی. مقایسه اثر و ماندگاری تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی بر ثبات مرکزی افراد مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری. پژوهش در طب ورزشی و فناوری. ۱۴۰۴: ۲۳(۳۰): ۱۸۲-۲۱۲

Extended Abstract:

Background and Aim: Core stability has become a wellknown fitness trend that has started to transcend into the sports medicine world. Popular fitness programs, such as Pilates, yoga, and Tai Chi, follow core strengthening principles. Broad benefits of core stabilization have been touted, from improving athletic performance and preventing injuries, to alleviating low back pain. The core can be described as a muscular box with the abdominals in the front, paraspinals and gluteals in the back, the diaphragm as the roof, and the pelvic floor and hip girdle musculature as the bottom. Within this box are 29 pairs of muscles that help to stabilize the spine, pelvis, and kinetic chain during functional movements. Without these muscles, the spine would become mechanically unstable with compressive forces as little as 90 N, a load much less than the weight of the upper body. When the system works as it should, the result is proper force distribution and maximum force generation with minimal compressive, translational, or shearing forces at the joints of the kinetic chain. The core is particularly important in sports because it provides “proximal stability for distal mobility.” The core stability of the body provides an axis for the effective functioning of the organs, which is disturbed after the abnormality of increased lumbar lordosis. Lumbar lordosis is one of the most sensitive parts of the vertebral column whose abnormality may disturb the body balance in a standing position. The curvature of the vertebrae is basically influenced by the position of the pelvis and the position of the pelvis is by itself determined by length of the muscles and the anterior and posterior ligaments. Moreover, the contraction of the muscles causes the movements of the pelvis on the sagittal surface and will ultimately change the lumbar curvature by its movements. There are two couples of forces in the lumbopelvic zone which consists of four groups of muscles, that is, the abdominal muscles in the front and the hip extensor muscle in the posterior side form one of the couple forces whose simultaneous contraction causes the posterior rotation of the pelvis and subsequently the reduction of the angle of lumbar lordosis. The second couple force is caused by the combination of hip joint flexor muscle in the anterior side and the back extensors.

The aim of this study was to compare the effect and sustainability of eight weeks corrective exercises, postural reeducation and their combination on core stability in young females with lumbar hyperlordosis.

Methods: This study was a semi-experimental with pre-test, post-test and two months follow up design. The Subjects of this study included 55 female students aged 18 to 25 years old with increased lumbar lordosis having an angle equal to or greater than 54 degrees was observed. They were randomly divided into four groups (corrective exercise, postural reeducation, combination of exercise and postural reeducation and control). Exercise and combined groups participated in three training sessions for eight weeks, and postural reeducation and combined groups received education sessions twice a week for eight weeks, while the control group received ordinary daily living activities. The degree of lordosis was measured by a flexible ruler and core muscles endurance by McGill tests before and after eight weeks, and then after eight weeks of follow-up. The extensor endurance test was modified from the Biering-Sorensen test, which has been shown to be consistently reliable as a measure of back extensor endurance. Subjects laid prone with the lower body fixed to the test bed at the ankles, knees, and hips and the upper body extended in a cantilevered fashion over the edge of the test bench. The test bench surface was approximately 25cm above the surface of the floor. Subjects rested their upper bodies on the floor before the exertion. At the beginning of the exertion the upper limbs were held across the chest with the hands resting on the opposite shoulders, and the upper body was lifted off the floor until the upper torso was horizontal to the floor. Subjects were instructed to maintain the horizontal position as long as possible. The endurance time was manually recorded in seconds with a stopwatch from the point at which the subject assumed the horizontal position until the upper body came in contact with the floor. The flexor endurance test required subjects to sit on the test bench and place the upper body against a support with an angle of 60° from the test bed. Both the knees and hips were flexed to 90°. The arms were folded across the chest with the hands placed on the opposite shoulder and toes were placed under toe straps. Subjects were instructed to maintain the body position while the supporting wedge was pulled back 10cm to begin the test. The test

ended when the upper body fell below the 60 ° angle. The side bridge test consisted of subjects laying on an exercise mat (thickness, 2.5cm) on their sides with legs extended. The top foot was placed in front of the lower foot on the mat for support. Subjects were instructed to support themselves lifting their hips off the mat to maintain a straight line over their full body length, and support themselves on one elbow and their feet. The uninjured arm was held across the chest with hand placed on the opposite shoulder. The test ended when the hips returned to the exercise mat. During all tests, subjects were reminded to maintain the position as long as possible. Only the subject and evaluator were present in the testing room. Subjects were not provided with any clues to their scores until the conclusion of the test.

Results: The results of repeated measure of ANOVA test indicated a significant difference between pre-test and post-test in study groups in reducing core stability. The results showed that pretest and posttest of exercise group compared with the postural reeducation and control group had a significant difference in core stability ($p < 0.05$). In terms of sustainability the results showed that the difference between the exercise group and combined group with the control group was significant core stability score ($p < 0.05$). All statistical tests were performed at a significant level of $p < 0.05$. Tukey's post hoc test was used to examine the differences between groups (Table 6). Regarding the central stability variable, the difference between the pre- and post-test means in the between-group comparison at a significance level of 0.05 indicates that the difference between the corrective exercises with control group ($P = 0.005$) and the corrective exercises with posture retraining group ($P = 0.049$) is significant. In the between-group comparison, the difference between the pre-test and retention means, only the difference between the corrective exercises with control group ($P = 0.023$) was significant. Also, in the post-test and retention, the difference between the corrective exercises with control group ($P = 0.002$) and the combined group with control ($P = 0.034$) was significant, which indicated the persistence of the corrective and combined exercise program regarding the central stability variable.

Conclusion: According to the results, It seems that the use of corrective exercises, combined and postural reeducation program, are likely to be effective in improving core stability in young females with lumbar hyperlordosis, but the effect of the combined program was more than the other interventions. Therefore, it is suggested that those with this disorder can use any of their protocols to improve the core stability.

The present study compared the effect and durability of eight weeks of corrective exercises, posture reeducation, and a combined program on core stability in young women with increased lumbar lordosis. The results of this study showed that performing eight weeks of corrective exercises, posture reeducation, and a combined program on core stability in young women were not the same, and in other words, there was a significant difference between the research groups in the average amount of core stability between pre-test, post-test, and durability. Also, the results of the follow-up test to examine the difference between the groups regarding core stability showed that the mean difference between the pre-test and post-test indicates that the difference between the corrective exercises group and the control group and the corrective exercises group with posture retraining is significant. The results also indicated a significant difference between the pre-test and post-test and the persistence in the three groups of corrective exercises, posture reeducation and combination in reducing the increased lumbar lordosis. The results of the follow-up test showed that the post-test and persistence of the corrective exercises, posture reeducation and combination groups, compared to the control group, had a significant difference in the amount of lumbar lordosis with the pre-test in terms of improving the condition. In the comparison between the groups, the difference in the mean of the pre-test and post-test indicates that only the difference between the corrective exercises and the control group is significant. The results of the present study confirm the importance of the role of core stability in reducing and preventing increased lumbar lordosis and remind us that in addition to common exercises, core stabilization exercises and posture reeducation should also be used.

مقدمه

لوردوز کمری یکی از قسمت‌های مهم در ستون مهره‌هاست که به دلیل موقعیت منحصر به فرد و تماس مستقیم با لگن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در برابر نیروهای فشاری گرانش با قدرت عمل کرده و از لیگامنت‌های خلفی ستون فقرات در برابر فشار بیش از حد محافظت می‌کند. لوردوز افزایش یافته منجر به افزایش فشار بر آپوفیز مفصل و همچنین افزایش نیروی برشی قدامی در مفصل کمری خاجی می‌شود (۱). تغییر در راستای ناحیه کمری - لگنی افراد مبتلا به ناهنجاری لوردوز افزایش یافته کمری با تغییرات بیومکانیکی و بافتی ناحیه مذکور همراه بوده و با توجه به تغییر شکل و برهم‌خوردگی ساختار حلقه لگنی، موجب بروز اختلال در ثبات ناحیه کمری - لگنی می‌گردد (۲).

برای اصلاح و یا درمان ناهنجاری لوردوز افزایش یافته کمری در مطالعات متعددی تقویت عضلات بخش مرکزی بدن (۳-۵) توصیه شده است. در حقیقت ناحیه مرکزی محدوده‌ای است که از کف لگن تا قفسه سینه امتداد دارد و مرکزی است که توان و قدرت بدن از آن نشأت می‌گیرد (۶). عضلات عرضی شکم، مایل داخلی و خارجی، راست شکمی و مولتی فیدوس عضلات ویژه ثبات مرکزی محسوب می‌شوند. این عضلات در افراد مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری با تأخیر عمل می‌کنند (۱). ناحیه مرکزی پایدار بدن به‌عنوان تکیه‌گاهی محکم برای تعادل عضلانی ضروری است (۶). ضعف یا نبود هماهنگی کافی در ساختار عضلانی ناحیه مرکزی بدن می‌تواند به کاهش اثرگذاری الگوهای حرکتی صحیح، بروز الگوهای حرکتی جبرانی، کشیدگی عضلانی، پرکاری و نهایتاً آسیب منجر شود (۷). در معرض قرار گرفتن بدن انسان در برابر نیروهای گرانش، به‌عنوان مثال هنگام ایستادن و راه رفتن، لازم است که فعالیت مناسب عضلات اسکلتی که وظیفه حفظ پوسچر خوب را دارند، فراهم شود. زمانی که این عضلات تحریک نشوند تا در برابر گرانش برای مدت طولانی مقاومت کنند، برای مثال، در هنگام نشستن طولانی مدت یا دراز کشیدن، عملکرد ثبات دهنده‌گی آنها توسط واکنش‌های غیرفعال مختل می‌شود که نتیجه آن ضعف و آتروفی عضلانی است (۸). کمبود ثبات سیستم حرکتی موجب ایجاد یک مکانیسم جبرانی می‌شود. عملکرد ثبات دهی ناگهان توسط عضلات حرکتی انجام می‌شود. هرچند، به‌عنوان اثرات جانبی، این جبران منجر به افزایش فعالیت حرکت دهنده‌ها (بیش فعالی) می‌شود و انعطاف‌پذیری آنها کاهش می‌یابد، که ممکن است در نهایت منجر به عکس‌العمل زنجیره پاتولوژیکی در سیستم عضلانی اسکلتی شود (۸). اخیراً برنامه‌های توان‌بخشی آسیب بر تمرینات ثبات دهنده ناحیه مرکزی بدن که بر روی عضلات شکم و ناحیه تحتانی پشت تمرکز دارند، نگرش تازه‌ای ایجاد کرده است و بر پیشگیری از لوردوز افزایش یافته کمری و دردهای پایین پشت اثرات مثبتی نشان داده‌اند (۹، ۱۰) و بر توانایی ثبات ستون فقرات در موقعیت‌های مختلف تمرکز داشته و به‌عنوان روشی جهت بهبود ثبات ستون مهره‌ها مورد توجه قرار گرفته‌اند (۱۱). با فرض بر اصول عملکرد عضلات تنه که ستون مهره را ثبات می‌بخشند، بازتوانی آنها جهت کسب ثبات بیشتر این بخش بدن باید مورد توجه قرار بگیرد. هدف از تمرینات ثبات مرکزی یا تمرینات ثبات دهنده عمومی، برداشتن بار از روی ستون مهره، اعمال پوسچر مناسب، تقویت عضلات تنه جهت کنترل حرکتی کافی بر کل بدن و بهبودی آگاهی از بدن است (۱۱). طبق نظر مک‌گیل و همکاران در هر تمرینی ثبات باید مورد توجه قرار بگیرد چراکه نتایج آن در توسعه الگوی حرکتی، باعث بهبودی ثبات ستون مهره

می‌گردد (۱۲). تمرینات ثبات مرکزی، تمریناتی عمومی و ایمن جهت عملکرد ستون مهره می‌باشند که بدون در نظر گرفتن سن، توسط مبتدیان، ورزشکاران نخبه و افراد سالخورده تمرین می‌شود (۱۳). کامرفورد و موتترام از تمرینات ثبات دهنده سیستم گلوبال با هدف اصلاح نقص حرکتی حمایت کردند. رویکرد آن‌ها نه تنها بر اصلاح الگوی حرکتی بلکه بر پوسچر نامناسب و همچنین عدم تعادل کمری- لگنی در طی تمرینات درمانی تمرکز دارد (۱۴).

مطالعات متعددی به بررسی اثر تمرینات ثبات مرکزی بر لوردوز افزایش یافته کمری پرداخته‌اند و نتایج حاکی از کاهش زاویه لوردوز کمری و بهبود عملکرد حرکتی بوده است (۱۸-۱)؛ اما مطالعه‌ای که به تأثیر بازآموزی پوسچر بر ثبات ناحیه مرکزی در افراد مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری و همچنین ماندگاری آن پرداختد، یافت نشد. به عبارت دیگر اگرچه تحقیقات متعددی در خصوص برنامه معمول حرکات اصلاحی در رفع و اصلاح ناهنجاری‌های وضعیتی و ثبات ناحیه مرکزی وجود دارد، اما در حال حاضر نمی‌دانیم که آیا تمرینات اصلاحی معمول به‌تنهایی مؤثرتر می‌باشند یا بازآموزی پوسچر و یا ترکیب هر دوی آن‌ها با یکدیگر؟

در غالب تحقیقات پیشین، اثربخشی تمرینات اصلاحی تنها بر اساس مشاهده و اختلاف معنادار آماری میان پیش و پس‌آزمون صورت گرفته و این در حالی است که توجهی به میزان واقعی بهبود ناهنجاری لوردوز افزایش یافته کمری با توجه به خطای معیار اندازه‌گیری و میزان اثربخشی از لحاظ اندازه اثر در تحقیق اشاره نشده است و این که توجه و تأکید بر ثبات مرکزی بدن و حفظ وضعیت صحیح بدن و راستای پوسچر در حین فعالیت‌های روزانه زندگی در منزل و محیط کار و این که کدام یک از مداخلات به‌صورت جداگانه و یا ترکیبی (تمرینات اصلاحی و بازآموزی پوسچر) بر ناهنجاری موردنظر نسبت به دیگری ارجح است هنوز جای سؤال باقی است و همچنین در حال حاضر اطلاعات اندکی در خصوص اثر و ماندگاری هر یک از روش‌های فوق در دسترس است و جای بررسی و مطالعه بیشتری احساس می‌شود.

لذا با توجه به موارد فوق تحقیق حاضر در پی پاسخگویی به این پرسش است که آیا یک دوره تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و برنامه ترکیبی (تمرینات اصلاحی و بازآموزی پوسچر) بر ثبات مرکزی زنان مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری تأثیر دارد یا خیر؟ و آیا این تأثیرات در هر کدام از پروتکل‌ها به یک میزان دارای اثر ماندگاری است؟

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات نیمه تجربی است که به‌صورت میدانی انجام گرفته است. طرح تحقیق به‌صورت چهار گروهی با پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری در گروه‌های (تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر، ترکیبی و کنترل) است. جامعه آماری تحقیق حاضر را دانشجویان زن ۱۸ الی ۲۵ سال دانشگاه آزاد واحد ماهشهر تشکیل می‌دادند. انتخاب آزمودنی‌ها، به‌صورت غیرتصادفی هدفمند بود که با توجه به نتایج تحقیقات گذشته (۱۹) و با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه (۲۰)، با در نظر گرفتن $\alpha = 0/05$ و توان $0/90$ حداقل حجم نمونه در هر گروه ۱۱ نفر و در کل ۴۴ نفر

تعداد ۱۵ نفر

$$N = \frac{4\sigma^2(Z_{crit} + Z_{pwr})^2}{D^2}$$

برآورد شد که با احتساب ریزش ۲۶ درصدی احتمالی نمونه‌ها، برای شرکت در هر گروه در نظر گرفته شد (۲۱).

N=تعداد حجم نمونه

σ = انحراف معیار

$Z_{crit} = 1/96$

$Z_{PWR} = 1/282$

D= حداقل اختلاف بین دو میانگین a-b

نمونه اولیه شامل ۶۰ نفر بود که در چهار گروه ۱۵ تایی به صورت تصادفی قرار گرفتند. چهار گروه به ترتیب گروه تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر، ترکیبی و کنترل بود. در جریان انجام تحقیق تعداد ۵ نفر از نمونه‌ها بنا به دلیل مشکلات شخصی، امتحانات پایان‌ترم، عدم تمایل به ادامه تحقیق و غیره از ادامه همکاری انصراف دادند و از تحقیق کنار گذاشته شدند و در مجموع ۵۵ نفر تا پایان مطالعه باقی ماندند. در نتیجه یافته‌های حاصل از آزمون‌های گروه ۱ (تمرینات اصلاحی ۱۳ نفر)، گروه ۲ (بازآموزی پوسچر ۱۳ نفر)، گروه ۳ (ترکیبی ۱۴ نفر) و گروه ۴ (کنترل ۱۵ نفر) مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت (۲۱).

معیارهای ورود به تحقیق حاضر داشتن ناهنجاری لوردوز افزایش یافته کمری مساوی و یا بزرگ‌تر از ۵۴ درجه بر (اساس مطالعه آزمایشی) محدوده سنی ۱۸ الی ۲۵ سال و رضایت کتبی آزمودنی‌ها جهت شرکت در تحقیق بود. معیارهای خروج از تحقیق، نداشتن سابقه بیماری یا جراحی در ناحیه ستون فقرات، عدم اختلالات ساختاری در ستون فقرات (اسکولیوزیس با تشخیص پزشک و هایپراکیفوزیس بیش از ۴۲ درجه با استفاده از خط کش منعطف) (۲۲) و اندام‌ها (کوتاهی اندام)، بارداری، شاخص توده بدنی خارج از محدوده نرمال (۱۸/۵ تا ۲۵)، داشتن فعالیت بدنی منظم هفتگی، سابقه قهرمانی و عضویت در تیم‌های ورزشی، عدم توانایی بر اتمام اجرای مداخله، غیبت بیش از حد در جلسات مداخله (۲ الی ۳ جلسه متوالی) و همچنین عدم علاقه به ادامه برنامه (۵) بود. روند انجام پژوهش از قرار زیر بود، ابتدا یک مطالعه آزمایشی جهت تعیین نرم زاویه لوردوز کمر دانشجویان زن ۱۸ الی ۲۵ سال، تعداد ۱۳۶ نفر که به‌طور تصادفی از میان جامعه آماری انتخاب شده بودند، به وسیله خط کش منعطف سه بار اندازه‌گیری و میانگین این سه عدد، به‌عنوان گودی کمر هر فرد محاسبه گردید. در این تحقیق میانگین زاویه گودی کمر آزمودنی‌ها، برابر با $67/52 \pm 7/36$ درجه بود که با در نظر گرفتن یک انحراف استاندارد بالاتر از میانگین، زاویه مساوی یا بزرگ‌تر از ۵۴ درجه به‌عنوان عارضه‌ی لوردوز افزایش یافته کمری لحاظ گردید. پس از انجام مطالعه آزمایشی، در یک غربالگری اولیه توسط مشاهده پوسچر از نمای جانبی، افرادی که مشکوک به ناهنجاری لوردوز افزایش یافته کمری بودند، از میان جامعه آماری توسط آزمونگر شناسایی شدند. قبل از انجام ارزیابی‌ها، دانشجویان از هدف و روند تحقیق به‌طور کامل آگاه شدند و به

آزمودنی‌ها اطمینان داده شد که اطلاعات شخصی و داده‌های استخراج شده از فرایند مطالعه، کاملاً محرمانه خواهند ماند تا آزمودنی، خود را در شرایط طبیعی و راحت حس کند. سپس از افرادی که تمایل به همکاری داشتند، توسط فرم رضایت‌نامه شرکت داوطلبانه در تحقیق را دریافت و امضا کردند. آنگاه فرم مشخصات فردی در اختیار افراد قرار گرفت. این افراد قبل از فرایند ارزیابی، از نظر تاریخچه پزشکی و معیارهای خروج از مطالعه بررسی شدند. سپس افرادی که شرایط اولیه ورود به تحقیق را داشتند، (با توجه به فرم مشخصات فردی و ارزیابی اولیه) وارد روند اندازه‌گیری شدند. ابتدا اندازه‌گیری‌های قد و وزن انجام گردید. سپس گودی کمر آن‌ها با خط کش منعطف اندازه‌گیری شد. تعداد ۶۰ آزمودنی به صورت هدفمند (بر اساس معیارهای ورود و خروج نمونه‌ها از تحقیق) جهت شرکت در مطالعه انتخاب شدند و به صورت تصادفی از طریق اعداد تخصیص‌یافته تصادفی به چهار گروه ۱۵ نفری تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر، ترکیبی و کنترل تقسیم شدند و در ادامه به ۵۵ نفر تقلیل یافتند. آزمودنی‌های گروه کنترل، به فعالیت‌های عادی و زندگی روزمره خود ادامه دادند بدون این‌که هیچ‌گونه تمرین خاصی را انجام بدهند. درحالی‌که آزمودنی‌های گروه تمرین و ترکیبی به انجام تمرینات اصلاحی تحت نظارت مستقیم آزمونگر و به صورت انفرادی مبادرت ورزیدند. مدت‌زمان برنامه تمرینات اصلاحی هشت هفته (سه جلسه در هفته) در نظر گرفته شد. در مطالعه حاضر از خط کش منعطف ۳۰ سانتی‌متری مارک کیپرینگ ساخت کشور چین، از زوائد شوکی T_{12} تا S_2 به روش رایج در مطالعات گذشته (۲۲، ۲۳) برای اندازه‌گیری میزان زاویه لوردوز کمری استفاده شد. در تحقیقات گذشته پایایی خط کش منعطف برای آزمونگر اول برابر با $(ICC=0/92)$ و برای آزمونگر دوم $(ICC=0/89)$ گزارش شده است (۲۲). در این مطالعه $ICC=0/97$ و سپس با توجه به تکرارپذیری درون آزمونگر میزان خطای معیار اندازه‌گیری (SEM) برابر با $0/419$ بر اساس فرمول $SEM = SD\sqrt{(1-ICC)}$ به دست آمد که در آن SEM خطای استاندارد اندازه‌گیری، SD انحراف معیار، ICC ضریب همبستگی درون‌گروهی است (۲۴).

روش انجام اندازه‌گیری به این صورت بود که آزمودنی‌ها با رعایت شرایط لازم (نداشتن کفش، پوشش یا لباس در بالاتنه) در مکان در نظر گرفته‌شده برای اندازه‌گیری قوس‌ها قرار می‌گرفتند. قبل از هر چیز حالت ایستاده راحت و نگاه مستقیم روبه‌جلو و احساس راحتی در ایستادن و توزیع برابر وزن بین هر دو پا برای همه آزمودنی‌ها توضیح داده شد (۲۲) و در حین ارزیابی نیز محقق به موارد مذکور توجه داشت. سپس برای پیدا کردن زوائد شوکی T_{12} و S_2 به روش هوپنفلد با استفاده از آناتومی سطحی و به کمک لمس، محل این زوائد مشخص و به وسیله مارکر محل این زوائد علامت زده شدند. خط کش منعطف را بین نقاط مشخص شده قرار داده و بر روی آن فشار یکسانی در طول خط کش توسط محقق وارد شد به طوری‌که هیچ فضایی بین پوست و خط کش وجود نداشت و علامت‌های زوائد شوکی عیناً مطابق با پوست روی خط کش منتقل شدند. پس از آن بدون تغییر در قوس ایجادشده، با هر دو دست دو طرف خط کش منعطف گرفته شد و به آرامی و بدون تغییر روی کاغذ A_3 قرار داده شد و سپس نقاط مشخص شده را روی کاغذ علامت زده و انحناهای شکل‌گرفته روی خط کش منعطف به وسیله یک مداد روی کاغذ رسم شد. در ادامه از دو نقطه مشخص شده T_{12} به S_2 خطی مستقیم وصل شد. طول خط واصل بین زوائد شوکی مذکور را اندازه‌گیری نموده و با

حرف L نام‌گذاری شد. سپس از عمیق‌ترین نقطه قوس از خط L، عرض قوس (H) عمود و اندازه‌گیری گردید (۲۳). با قرار دادن این مقادیر در فرمول $\theta = 4 \text{Arctang } 2H/L$ (تعییه‌شده در برنامه Microsoft Excel) زاویه انحنا محاسبه شد. در ابتدا پیش‌آزمون از تمام افراد گرفته شد و برای بررسی استقامت عضلات ناحیه مرکزی آزمودنی‌ها از آزمون‌های مک‌گیل (۱۲) استفاده شد.

آزمون عملکردی مک‌گیل: به‌منظور ارزیابی استقامت و قدرت عضلات تنه، از مجموعه آزمون‌های عملکردی مک‌گیل که دارای روایی و پایایی قابل‌قبول است، در این تحقیق استفاده گردید. آزمون‌های مک‌گیل شامل اکستنشن تنه با روایی (۰/۹۹)، حفظ وضعیت فلکشن تنه در ۶۰ درجه با روایی (۰/۹۳) و پل زدن طرفی در سمت راست با روایی (۰/۹۶) و چپ با روایی (۰/۹۹) است (۱۲).

روش اندازه‌گیری ثبات عضلات اکستنسور تنه: برای سنجش استقامت عضلات ثبات دهنده خلفی تنه از آزمون تعدیل یافته بیرینگ سورنسن استفاده شد. آزمون بیرینگ سورنسن به این صورت انجام شد که فرد به‌صورت دمر روی تخت قرار می‌گرفت، طوری که لگن در لبه میز واقع شده بود و پاهای فرد توسط یک یار کمکی گرفته می‌شد. یک صندلی در جلوی میز واقع شده بود تا فرد تنه‌اش را به‌وسیله قرار دادن دست‌ها بر روی آن حمایت کند و سپس یک وضعیت افقی در تنه و دست‌هایش ایجاد کند. فرد باید بدن را در یک وضعیت افقی نگه می‌داشت. کل زمانی که آزمودنی قادر به نگهداری وضعیت افقی (تا زمانی که صندلی جلوی میز را با دست‌هایش لمس نکرده) بود، به‌عنوان رکورد وی به‌وسیله کرونومتر ثبت می‌شد (۱۲).

روش اندازه‌گیری ثبات عضلات فلکسور تنه: به‌منظور انجام آزمون خم کردن تنه، آزمودنی در حالت دراز و نشست قرار می‌گرفت. تنه در زاویه ۶۰ درجه از سطح زمین و ران و زانوها هر دو در زاویه ۹۰ درجه بود. دست‌ها به‌صورت ضرب بر روی سینه قرار می‌گرفت. پاها به‌وسیله‌ی یک یار کمکی ثابت می‌شد. یک تکیه‌گاه با زاویه ۶۰ درجه در پشت تنه فرد روی سطح زمین برای حمایت زاویه ۶۰ درجه گذاشته شده بود. زمان شروع هم‌زمان با برداشتن تکیه‌گاه بود. فرد این وضعیت را تا حد امکان نگه می‌داشت. کل زمانی که فرد قادر به نگهداری این وضعیت بود به‌عنوان رکورد آزمودنی با استفاده از کرونومتر ثبت می‌شد (۱۲).

روش اندازه‌گیری استقامت جانبی تنه: برای انجام آزمون پل زدن طرفی، آزمودنی به پهلولی راست می‌خوابید طوری که قسمت انتهای پای بالایی در جلوی پای زیرین قرار می‌گرفت و ران‌ها در زاویه صفر درجه فلکشن بودند. آزمودنی باید تلاش می‌کرد تا ران‌هایش را از روی میز بلند کند، درحالی‌که فقط از پاها و آرنج سمت راست برای حمایت استفاده می‌کرد. دست چپ باید در مقابل سینه و روی شانه راست قرار می‌گرفت. کل زمانی که آزمودنی قادر به بلند کردن ران‌ها از سطح میز بود، به‌عنوان رکورد فرد با استفاده از کرونومتر ثبت می‌شد. سپس آزمودنی به پهلولی چپ قرار می‌گرفت و به همین ترتیب آزمون تکرار می‌شد (۱۲).

همهٔ آزمون‌ها به وسیله ثبت زمان با استفاده از کرنومتر انجام شد. در انجام این آزمون‌ها آزمودنی می‌بایست وضعیت‌های مذکور را تا حداکثر زمان ممکن و حفظ راستای صحیح اجرا نموده و با بر هم خوردن راستا، آزمون متوقف می‌شد. مجموع استقامت عضلات ثبات دهنده تنه در تمام ابعاد خلفی، قدامی و جانبی به‌عنوان یک واحد منفرد برحسب ثانیه محاسبه شد.

سپس آزمودنی‌ها به‌طور تصادفی به روش اعداد تخصیص‌یافته تصادفی به چهار گروه ۱۵ تایی شامل گروه تمرینات اصلاحی، گروه بازآموزی پوسچر، گروه ترکیب این دو روش و گروه کنترل تقسیم شدند. در ابتدا پیش‌آزمون از تمام افراد گرفته شد و سپس مداخلات انجام‌شده در زمان هشت هفته در قالب چهار گروه ارائه گردید. گروه تمرین و ترکیبی، به انجام تمرینات اصلاحی به مدت هشت هفته از قرار هفته‌ای سه جلسه پرداختند و گروه بازآموزی پوسچر و ترکیبی تحت آموزش صحیح پوسچر به مدت هشت هفته و هفته‌ای دو جلسه قرار گرفتند، درحالی‌که گروه کنترل، بدون انجام هیچ مداخله‌ای به‌صورت عادی به زندگی روزمره خود ادامه دادند. پس از اتمام هشت هفته برنامه مداخله، یک‌بار دیگر تمامی آزمودنی‌های گروه‌های موردبررسی مشابه با پیش‌آزمون، مورد ارزیابی قرار گرفتند و سپس هشت هفته دوره پیگیری آغاز شد که در این دوره گروه‌های تحقیق به فعالیت‌های عادی خود پرداختند و سرانجام در پایان این مدت، پس‌آزمون دوم از افراد به عمل آمد و سپس داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند (۲۱).

گروه تمرینات اصلاحی: برنامه تمرینات اصلاحی طراحی شده در این تحقیق بر اساس مطالعات گذشته (۵) و همچنین جهت ایجاد سازگاری عصبی-عضلانی ضمن توجه به سه فاکتور پوسچر و راستا، حرکت و فعال‌سازی عضلانی، هرچند به فاز شناخت نیز پرداخته شد، اما نقش فعال بودن یا اکتیویته جهت سازگاری‌های عضلانی بیشتر، با در نظر گرفتن اصول FITT^۱ پررنگ‌تر بود. از آنجایی‌که در افراد مبتلا به ناهنجاری لوردوز افزایش یافته کمری، ثبات ناحیه کمری-لگنی دستخوش تغییر می‌گردد و به دلیل عدم تعادل عضلانی گروهی از عضلات تمایل به سفتی و گروهی دیگر تمایل به مهار می‌شوند. لذا در عضلات فلکسور ران به‌ویژه سوئز خاصه‌ای و اکستنسورهای کمری از تمرینات کششی (تمرینات شماره ۱ و ۲) جهت تحت کشش قرار دادن این عضلات استفاده شد و از تمرینات مقاومتی با تأکید بر استقامت و افزایش فعالیت عضلات مهارشده، اکستنسور اولیه ران (سیرینی بزرگ) و عضلات شکمی که دچار ضعف شده‌اند استفاده گردید (تمرینات شماره ۳ و ۴) و در ضمن جهت کنترل تیلت قدامی لگن، به افزایش فعالیت در قسمت دیستال عضله راست شکمی بیشتر مورد توجه قرار گرفت و تمرینات ثباتی عملکردی (تمرینات شماره ۵ و ۶)، جهت بهبود ثبات ناحیه کمری-لگنی و تمرکز بر هم انقباضی عضلات این ناحیه در یک الگوی زمان‌بندی مناسب فعالیت بود. در تمرین شماره ۶ (پلانک کامل)، جهت حفظ پوسچر و راستای بدن در یک خط مستقیم و در برابر گرانش زمین، به‌منظور قرارگیری لگن در وضعیت خنثی و این‌که قوس کمر تا حدودی در وضعیت مناسب در ارتباط با سگمنت‌های بالاتر و پایین‌تر (لگن) قرار بگیرد، فعالیت هم‌زمان کل عضلات ناحیه کمری-لگنی لازم است. این تمرینات که به مدت هشت هفته (سه جلسه در هفته) تحت نظارت مستقیم آزمونگر انجام گرفت. پیشرفت در برنامه مذکور به‌صورت

1. FITT (Frequency, Intensity, Time, Type)

تدریجی و بر اساس ویژگی‌ها و خصوصیات فردی هر یک از آزمودنی‌ها و با توجه به اصل اضافه‌بار تدریجی تنظیم گردید. به‌نحوی که هر جلسه بین ۳۰ الی ۷۰ دقیقه به طول انجامید. هر جلسه تمرینی به ترتیب بدین‌صورت انجام گرفت، ابتدا گرم کردن بدن به مدت ۵ دقیقه (شامل فعالیت هوازی سبک و تمرینات کششی) و سپس تمرین شماره ۱ کشش گربه، تمرین شماره ۲ لانچ در حالت زانو زده، تمرین شماره ۳ پل زدن، تمرین شماره ۴ پالس آپ شکمی، تمرین شماره ۵ پلانک طرفی، تمرین شماره ۶ پلانک کامل بوده است. در نهایت سرد کردن بدن به مدت ۵ دقیقه (شامل تمرینات کششی عمومی و قدم زدن آهسته) انجام گرفت. شایان ذکر است که در تمامی مراحل انجام تمرینات از افراد خواسته می‌شود که عمل دم و بازدم را به‌طور عادی و طبیعی انجام داده و در حین تمرینات شماره ۳، ۵، ۶ نیز با توجه به ماهیت تمرینات (ثباتی عملکردی با تأکید بر عضلات ناحیه مرکزی)، قبل از عمل بازدم به مدت دو ثانیه نفس خود را حبس نمایند. (جدول ۱).

تمرین ۳- پل

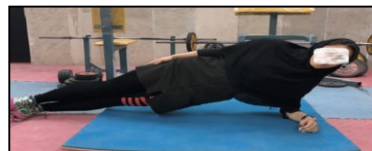
تمرین ۲- لانچ

تمرین ۱- کشش گربه

تمرین ۶- پلانک کامل

تمرین ۵- پلانک طرفی

تمرین ۴- پالس آپ شکم

شکل ۱. برنامه تمرینات اصلاحی

جدول ۱. پروتکل تمرینات اصلاحی

شماره تمرین	نحوه اجرا
تمرین شماره ۱	کشش گربه: به منظور ایجاد کشش در عضلات اکستنسور کمری
تمرین شماره ۲	ست: ۱، تکرار: ۶ مدت زمان حفظ وضعیت: ۵ الی ۱۵ ثانیه با توجه به افزایش تدریجی در طول مدت برنامه تمرینی لانچ در حالت زانو زده: جهت کشش عضلات راست رانی و فلکسورهای تک مفصلی ران به ویژه عضله سوئز
تمرین شماره ۳	ست: ۳ مدت زمان حفظ وضعیت: ۵ تا ۱۵ ثانیه و استراحت بین ست‌ها: متناسب با مدت انجام هر ست پل زدن: با هدف بهبود عضلات ناحیه مرکزی بدن با تأکید بر تقویت عضلات اکستنسور ران (عضلات سرینی)
تمرین شماره ۴	ست: ۳، مدت زمان حفظ وضعیت: ۵ تا ۱۵ ثانیه، استراحت بین ست‌ها: متناسب با مدت انجام هر ست پالس آپ شکمی: به منظور تقویت و بهبود استقامت عضلات شکمی به ویژه قسمت تحتانی عضله راست شکمی
تمرین شماره ۵	ست: ۳، مدت زمان حفظ وضعیت: ۵ تا ۱۵ ثانیه، استراحت بین ست‌ها: متناسب با مدت انجام هر ست پلانک طرفی: بهبود عملکرد عضلات به ویژه در ناحیه مرکزی بدن با تأکید بر هم انقباضی و افزایش استقامت عضلانی و تقویت ثبات به منظور بازیابی و حفظ راستای مناسب ستون فقرات
تمرین شماره ۶	ست: ۱، تکرار: ۳، مدت زمان حفظ وضعیت: ۲۰ ثانیه الی ۱ دقیقه، استراحت بین هر تکرار: متناسب با مدت زمان نگهداری وضعیت پلانک کامل: بهبود عملکرد عضلات به ویژه در ناحیه مرکزی بدن با تأکید بر هم انقباضی و افزایش استقامت عضلانی و تقویت ثبات به منظور بازیابی و حفظ راستای مناسب ستون فقرات
	ست: ۱ تکرار: ۳ مدت زمان حفظ وضعیت: ۲۰ ثانیه الی ۱ دقیقه استراحت بین هر تکرار: متناسب با مدت زمان نگهداری وضعیت

برگرفته از منبع (۲۱)

گروه بازآموزی پوسچر: در این پروتکل علاوه بر توجه به پوسچر و راستا، حرکت و فعال سازی عضلانی که قابل تفکیک از یکدیگر نیستند، جهت سازگاری عصبی-عضلانی از فاز شناخت و منطقی کردن فرایندها و به خاطر سپردن بیشتر استفاده گردید. در این فاز باید فرد در جریان تغییر به وجود آمده و لزوم توجه و تمرکز بر اصلاح پوسچر قرار می گرفت. پس از انجام ارزیابی اولیه در پیش آزمون، کلاس آموزشی توسط محقق در هفته اول طی ۴ بخش که مدت زمان آن ۶۰ دقیقه بود در قالب کارگاهی یک روزه، برای شرکت کنندگان اجرا گردید. این موارد شامل (آناتومی و بیومکانیک ستون فقرات، تغییر سبک زندگی، روش های صحیح نشستن، ایستادن، حمل اشیاء، خوابیدن و برخاستن از رختخواب و غیره)، رعایت اصول ارگونومی و عادت های پوسچر فرد و دیگر فعالیت هایی بود که در روز تکرار می شدند. همچنین طرز صحیح ایستادن، نشستن و خوابیدن در قالب تصاویر در یک پوستر در اختیار افراد قرار داده شد تا با مشاهده آن، افراد پوسچر صحیح را رعایت کنند (شکل ۲). طول دوره برنامه ۸ هفته از قرار هفته ای ۲ بار و هر کلاس ۶۰ دقیقه بود.

قابل ذکر است که برنامه آموزش پوسچر به غیر از هفته اول که مطالب کلی و عمومی در قالب ۴ بخش مطرح شد، در هفته‌های دوم تا هفتم مطالب اختصاصی‌تر به همراه آموزش عملی فعالیت‌های شبیه‌سازی شده روزانه زندگی و مرور مطالب جلسات قبل پرداخته شد و در هفته هشتم تمام موضوعات مطرح شده در طول برنامه آموزش پوسچر مرور و تمرین گردید. برنامه بازآموزی پوسچر تلفیقی از برنامه‌های ارائه شده در مطالعات (۲۵،۲۶،۲۷) طراحی شد جدول (۲).

✓	✗	
		چگونه بایسیم؟
		چگونه بنشینیم؟
		چگونه تکالیف خود را انجام دهیم؟
		چگونه از رایانه استفاده کنیم؟

شکل ۲. نمونه پوستر آموزشی مربوط به گروه بازآموزی پوسچر

جدول ۲. پروتکل برنامه بازآموزی پوسچر

هفته اول	ارائه برنامه آموزش پوسچر و اهداف مرتبط با آن ساختار اصلی ستون فقرات، قوس‌ها و اعمال ستون مهره درباره برنامه اصلاح پوسچر و اهداف آن، لوردوز افزایش یافته کمری و اثرات آن / آناتومی و بیومکانیک و حرکت شناسی ستون فقرات / مطالبی درباره تغییر سبک زندگی (روش‌های صحیح نشستن، مطالعه کردن، راه رفتن، خوابیدن، برخاستن، بلند کردن اجسام، حمل اشیا، ایستادن صحیح و مسائلی از این قبیل) به‌طورکلی مطرح شد. / تمرین عملی
هفته دوم	عضلات اصلی که در حفظ پوسچر بدن دخالت دارند. فعالیت‌های روزانه زندگی، صاف ایستادن و راه رفتن / تمرین عملی
هفته سوم	تغییرات جبرانی پوسچر، فعالیت‌های روزانه زندگی حمل کوله‌پشتی / تمرین عملی
هفته چهارم	تحمل بار بر روی ستون مهره، فعالیت روزانه زندگی برداشتن شیء از روی زمین / تمرین عملی
هفته پنجم	اختلالات اصلی ستون فقرات، فعالیت روزانه زندگی نشستن و ایستادن صحیح / تمرین عملی
هفته ششم	فعالیت‌های روزانه زندگی حفظ وضعیت نشستن جهت نوشتن، تماشا کردن تلویزیون و استفاده از کامپیوتر یا لپ‌تاپ / تمرین عملی
هفته هفتم	فعالیت روزانه زندگی، طرز صحیح خوابیدن، برخاستن از رختخواب / تمرین عملی
هفته هشتم	مرور موضوعات توسعه‌یافته در طی برنامه آموزش پوسچر / تمرین عملی

برگرفته از منبع (۲۱)

گروه ترکیبی: تلفیقی از دو برنامه مداخله تمرینات اصلاحی و بازآموزی پوسچر که هم‌زمان با یکدیگر توسط دانشجویان انجام می‌شدند. به عبارتی، نمونه‌های این گروه دستورالعمل‌های لازم جهت اجرای تمرینات اصلاحی و همچنین آموزش‌های عادات صحیح پوسچر را دریافت می‌کردند. برنامه مداخله این گروه شامل سه جلسه تمرینات اصلاحی در هفته، یک تا دو جلسه برنامه بازآموزی پوسچر در هفته و همچنین استفاده از پوستر وضعیت بدنی مناسب بود که به مدت هشت هفته انجام گرفت.

گروه کنترل: بدون انجام هیچ مداخله‌ای به‌صورت عادی به زندگی روزمره خود ادامه دادند.

مدت انجام مداخله هشت هفته بوده که این زمان بلافاصله پس از پیش‌آزمون و آموزش مقدماتی شروع شد و سپس در انتهای هشت هفته تمامی آزمون‌های پس‌آزمون مشابه پیش‌آزمون مجدداً انجام گرفتند. همچنین این آزمون‌ها دو ماه پس از اتمام برنامه‌های مداخله و پس‌آزمون، در قالب ارزیابی‌های ماندگاری دوباره روی افراد اعمال شدند. کلیه بررسی‌های آماری توصیفی و تحلیلی توسط نرم‌افزار IBM SPSS statistics 25 انجام شد. برای رسم نمودار از نرم‌افزار Excel 2013 استفاده شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها و تأیید توزیع نرمال داده‌ها با استفاده از آزمون شاپیروویلک، جهت مقایسه میانگین گروه‌های مختلف در مقاطع زمانی تحت بررسی، آزمون تحلیل واریانس چندگانه با اندازه‌گیری تکراری در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ و از آزمون تعقیبی توکی جهت مقایسه میانگین گروه‌ها استفاده گردید.

یافته‌ها

ویژگی‌های دموگرافیک نمونه‌ها شامل میانگین و انحراف معیار قد، وزن و شاخص توده بدنی نمونه‌ها در جدول ۳ آورده شده است. پیش از اجرای آزمون تحلیل واریانس اندازه‌گیری مکرر در مورد متغیر ثبات مرکزی، پیش فرض برقرار بودن کرویت (برابر بودن واریانس تفاوت تمام زوج‌های اندازه‌گیری مکرر) با انجام آزمون موخلی بررسی شد. معنادار شدن آماره موخلی (آلفای کوچک‌تر از ۰/۰۵، $p=۰/۰۳۵$ ، $df = ۲$ و $X^2 = ۶/۷۱۱$) نشان داد که پیش فرض کرویت برقرار نیست و چون اپسیلون کمتر از ۰/۷۵ بود از تصحیح Hynh - Feldt جهت بررسی استفاده شد. اثر تعامل گروه و زمان نیز معنی دار است ($partial\ Eta\ Squared=۰/۲۱۰$, $P=۰/۰۰۱$, $F=۴/۵۲۹$ $df=,۵/۸۳۴$).

جدول ۳. مشخصات دموگرافیک و نتایج پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری متغیر ثبات مرکزی گروه‌ها (n=۵۵)

گروه‌ها	تعداد	سن (سال) میانگین \pm انحراف معیار	قد (سانتی‌متر) میانگین \pm انحراف معیار	وزن (کیلوگرم) میانگین \pm انحراف معیار	شاخص توده بدن (کیلوگرم بر مترمربع) M \pm SD
تمرینات اصلاحی	۱۳	۲۱/۴۶ \pm ۲/۲۲	۱۵۹/۷۶ \pm ۴/۶۴	۵۵/۰۴ \pm ۶/۰۶	۲۱/۵۵ \pm ۲/۱۰
بازآموزی پوسچر	۱۳	۲۱/۹۲ \pm ۱/۴۴	۱۵۸/۲۴ \pm ۵/۳۰	۵۵/۳۳ \pm ۵/۱۰	۲۲/۰۷ \pm ۱/۹۱
ترکیبی	۱۴	۲۱/۶۴ \pm ۲/۲۰	۱۵۶/۹۳ \pm ۵/۶۲	۵۷/۵۳ \pm ۴/۴۲	۲۳/۳۰ \pm ۱/۶۷
کنترل	۱۵	۲۱/۸۰ \pm ۱/۸۲	۱۶۰/۷۵ \pm ۴/۹۹	۵۶/۱۴ \pm ۶/۸۸	۲۱/۶۹ \pm ۲/۲۵
کل	۵۵	۲۱/۷۰ \pm ۱/۹۰	۱۵۸/۹۵ \pm ۵/۲۳	۵۶/۰۴ \pm ۵/۶۴	۲۲/۱۶ \pm ۲/۰۶

جدول ۳. مشخصات دموگرافیک آزمودنی‌ها

گروه‌ها	تعداد	سن (سال) میانگین \pm انحراف معیار	قد (سانتی‌متر) میانگین \pm انحراف معیار	وزن (کیلوگرم) میانگین \pm انحراف معیار	شاخص توده بدن (کیلوگرم بر مترمربع) M \pm SD
تمرینات اصلاحی	۱۳	۲۱/۴۶ \pm ۲/۲۲	۱۵۹/۷۶ \pm ۴/۶۴	۵۵/۰۴ \pm ۶/۰۶	۲۱/۵۵ \pm ۲/۱۰
بازآموزی پوسچر	۱۳	۲۱/۹۲ \pm ۱/۴۴	۱۵۸/۲۴ \pm ۵/۳۰	۵۵/۳۳ \pm ۵/۱۰	۲۲/۰۷ \pm ۱/۹۱
ترکیبی	۱۴	۲۱/۶۴ \pm ۲/۲۰	۱۵۶/۹۳ \pm ۵/۶۲	۵۷/۵۳ \pm ۴/۴۲	۲۳/۳۰ \pm ۱/۶۷
کنترل	۱۵	۲۱/۸۰ \pm ۱/۸۲	۱۶۰/۷۵ \pm ۴/۹۹	۵۶/۱۴ \pm ۶/۸۸	۲۱/۶۹ \pm ۲/۲۵
کل	۵۵	۲۱/۷۰ \pm ۱/۹۰	۱۵۸/۹۵ \pm ۵/۲۳	۵۶/۰۴ \pm ۵/۶۴	۲۲/۱۶ \pm ۲/۰۶

نتایج آزمون لون در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و ماندگاری نشان از برابری واریانس‌ها است (سطح معنی‌داری بزرگ‌تر از ۰/۰۵). بین نمرات ثبات مرکزی در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و ماندگاری (سطح معنی‌داری کوچک‌تر از ۰/۰۵) بدون توجه به عامل گروهی تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین روند تغییر نمرات ثبات مرکزی از پیش‌آزمون به پس‌آزمون و ماندگاری (تعامل زمان و گروه) در چهار گروه تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر، ترکیبی و کنترل تفاوت معناداری

($p = 0/001$) داشته است. در این آزمون نتایج نشان داد که نه تنها مقادیر پیش آزمون، پس آزمون و ماندگاری با یکدیگر تفاوت دارند، بلکه این تفاوت به گروه (نوع مداخله) نیز بستگی دارد (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج پیش آزمون، پس آزمون و ماندگاری متغیر ثبات مرکزی گروه‌ها و نتایج آزمون مقایسه درون‌گروهی و بین‌گروهی در گروه‌های مورد مطالعه

گروه‌ها	تعداد	میانگین \pm انحراف معیار	آماره آزمون (F) لون	درجه آزادی	میانگین مجذورات	سطح معناداری	Partial Eta Squared
		۱۸۳/۱۷ \pm ۱۱۱/۵۹					
تمرینات اصلاحی	۱۳	۳۰۴/۳۲ \pm ۱۲۲/۲۶					
		۲۶۴/۷۴ \pm ۱۲۶/۸۶					
		۱۲۳/۲۷ \pm ۶۷/۱۶					
بازآموزی پوسچر	۱۳	۲۰۱/۵۷ \pm ۱۱۶/۴۷					
		۱۸۹/۷۷ \pm ۱۱۹/۰۲					
		۹۹/۶۳ \pm ۳۶/۶۱					
ترکیبی	۱۴	۲۶۷/۵۳ \pm ۱۱۸/۰۶					
		۲۲۷/۵۶ \pm ۷۳/۵۸					
		۱۳۶/۰۶ \pm ۶۱/۵۴					
کنترل	۱۵	۱۴۴/۸۸ \pm ۶۲/۸۳					
		۱۵۱/۱۹ \pm ۵۴/۰۲					
		۱۳۴/۹۰ \pm ۷۷/۴۰					
کل	۵۵	۲۲۷/۱۹ \pm ۱۲۰/۸۷					
		۲۰۶/۵۹ \pm ۱۰۳/۱۱					
اثر زمان (درون‌گروهی)			۳۴/۵۲	۱/۹۴۵	۱۳۷۰۹۳/۰۰۴	*۰/۰۰۱	۰/۴۰۵
اثر متقابل زمان و گروه			۴/۲۹	۵/۸۳۴	۱۷۹۱۶/۴۲۹	*۰/۰۰۱	۰/۲۱۰
اثر گروه (بین‌گروهی)			۴/۳۹	۳	۸۵۰۱۸/۳۳۱	*۰/۰۰۶	۰/۲۱۴

*سطح معنی‌داری کوچک‌تر از ۰/۰۵ است

در خصوص متغیر لوردوز پیش از اجرای آزمون تحلیل واریانس اندازه‌گیری مکرر، پیش‌فرض برقرار بودن کرویت (برابر بودن واریانس تفاوت تمام زوج‌های اندازه‌گیری مکرر) با انجام آزمون موخلی بررسی شد. معنادار نشدن آماره موخلی (آلفای بزرگ‌تر از ۰/۰۵، $df=2$ و $X^2 = 2/491$) نشان داد که پیش‌فرض کرویت برقرار است. اثر تعامل گروه و زمان نیز معنی‌دار است ($df=6$, $F = 11/070$, $P = 0/001$, $partial\ Eta\ Squared = 0/394$). نتایج اندازه‌گیری زاویه لوردوز در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و ماندگاری در جدول (۵) مشاهده می‌شود. بین نمرات لوردوز در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و ماندگاری (سطح معنی‌داری کوچک‌تر از ۰/۰۵) بدون توجه به عامل

گروهی تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین روند تغییر نمرات لوردوز از پیش‌آزمون به پس‌آزمون و ماندگاری (تعامل زمان و گروه) در چهار گروه تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر، ترکیبی و کنترل تفاوت معناداری ($P = 0/001$) داشته است. در این آزمون نتایج نشان داد که نه تنها مقادیر پیش‌آزمون، پس‌آزمون و ماندگاری با یکدیگر تفاوت دارند، بلکه این تفاوت به گروه (نوع مداخله) نیز بستگی دارد (جدول ۵).

جدول ۵. نتایج پیش‌آزمون، پس‌آزمون و ماندگاری نمرات لوردوز گروه‌ها و نتایج آزمون مقایسه درون‌گروهی و بین‌گروهی در گروه‌های مورد مطالعه

گروه‌ها	تعداد	میانگین \pm انحراف معیار	آماره آزمون لون (F)	درجه آزادی	میانگین مجذورات	سطح معناداری	Partial Eta Squared
		پیش‌آزمون					
تمرینات اصلاحی	۱۳	پس‌آزمون					
		ماندگاری					
		پیش‌آزمون					
بازآموزی پوسچر	۱۳	پس‌آزمون					
		ماندگاری					
		پیش‌آزمون					
ترکیبی	۱۴	پس‌آزمون					
		ماندگاری					
		پیش‌آزمون					
کنترل	۱۵	پس‌آزمون					
		ماندگاری					
		پیش‌آزمون					
کل	۵۵	پس‌آزمون					
		ماندگاری					
اثر زمان (درون‌گروهی)			۸۹/۸۲۸	۲	۱۳۷۵/۸۲۳	*۰/۰۰۱	۰/۶۳۸
اثر متقابل زمان و گروه			۱۱/۰۷۰	۶	۱۶۹/۵۴۴	*۰/۰۰۱	۰/۳۹۴
اثر گروه (بین‌گروهی)			۶/۱۷۲	۳	۲۱۷/۹۱۳	*۰/۰۰۱	۰/۲۶۶

*سطح معنی‌داری کوچک‌تر از ۰/۰۵ است

جدول ۶. نتایج آزمون تعقیبی توکی در بررسی تفاوت بین گروه‌ها در خصوص متغیر ثبات مرکزی و لوردوز

گروه‌ها	پیش آزمون- پس آزمون	پیش آزمون- ماندگاری	پس آزمون- ماندگاری	پیش آزمون- پس آزمون	پیش آزمون- ماندگاری	پس آزمون- ماندگاری	لوردوز
تمرینات اصلاحی-بازآموزی پوسچر	*۰/۰۴۹	۰/۰۸۹	۰/۰۹۴	۰/۸۸۵	۰/۹۸۸	۰/۹۹۹	
تمرینات اصلاحی-ترکیبی	۰/۱۹۹	۰/۱۳۹	۰/۷۴۶	۰/۲۵۸	۰/۶۳۸	۰/۵۹۲	
تمرینات اصلاحی-کنترل	*۰/۰۰۵	*۰/۰۲۳	*۰/۰۰۲	*۰/۰۰۷	*۰/۰۴۶	*۰/۰۰۱	
بازآموزی پوسچر-ترکیبی	۰/۸۹۵	۰/۹۹۴	۰/۴۹۷	۰/۶۸۰	۰/۴۳۸	۰/۴۹۳	
بازآموزی پوسچر-کنترل	۰/۸۷۹	۰/۹۶۴	۰/۵۵۵	۰/۰۵۲	*۰/۰۲۰	*۰/۰۰۱	
ترکیبی-کنترل	۰/۴۵۱	۰/۸۷۵	*۰/۰۳۴	۰/۴۲۴	۰/۴۳۸	*۰/۰۰۹	

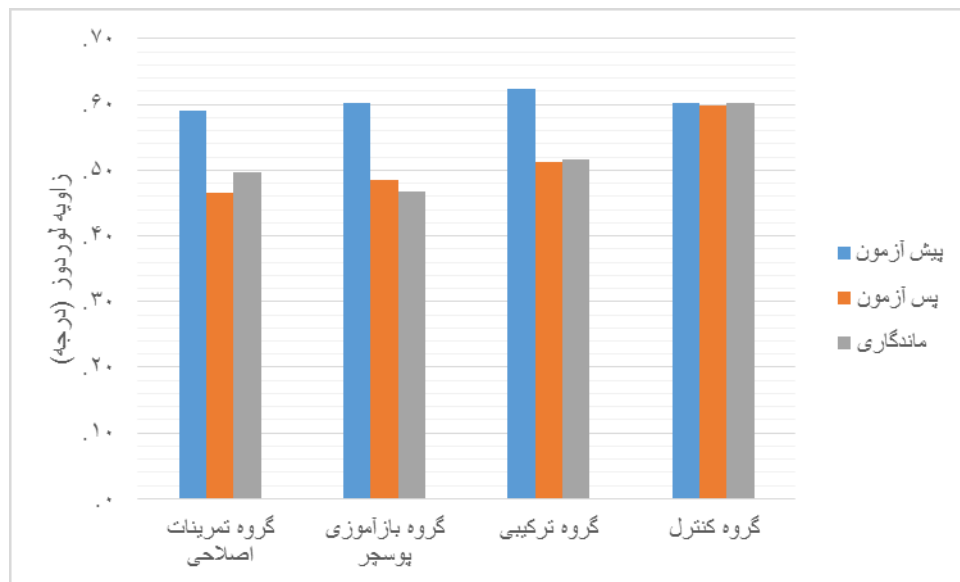
*سطح معنی داری کوچک‌تر از ۰/۰۵ است

برای بررسی تفاوت بین گروه‌ها از آزمون تعقیبی توکی استفاده شد (جدول ۶). در ارتباط با متغیر ثبات مرکزی در مقایسه بین گروهی اختلاف میانگین پیش و پس آزمون در سطح معنی داری ۰/۰۵ نشانگر این مطلب است که تفاوت گروه تمرینات اصلاحی با کنترل ($P = ۰/۰۰۵$) و گروه تمرینات اصلاحی با بازآموزی پوسچر ($P = ۰/۰۴۹$) معنی دار است. در مقایسه بین گروهی اختلاف میانگین پیش آزمون و ماندگاری، تنها تفاوت گروه تمرینات اصلاحی با کنترل ($P = ۰/۰۲۳$) معنی دار بود. همچنین در پس آزمون و ماندگاری اختلاف میانگین گروه تمرینات اصلاحی با کنترل ($P = ۰/۰۰۲$) و گروه ترکیبی با کنترل ($P = ۰/۰۳۴$) معنی دار بودند که این مطلب نشانگر ماندگاری برنامه تمرینات اصلاحی و ترکیبی در خصوص متغیر ثبات مرکزی بود.

در ارتباط با متغیر لوردوز مقایسه بین گروهی اختلاف میانگین پیش و پس آزمون نشانگر این مطلب است که تنها تفاوت گروه تمرینات اصلاحی با کنترل معنی دار است ($P = ۰/۰۰۷$). در مقایسه بین گروهی اختلاف میانگین پیش آزمون و ماندگاری، تفاوت گروه تمرینات اصلاحی با کنترل ($P = ۰/۰۴۶$) و گروه بازآموزی پوسچر با کنترل ($P = ۰/۰۲۰$) معنی دار بود. همچنین در پس آزمون و ماندگاری اختلاف میانگین گروه تمرینات اصلاحی با کنترل ($P = ۰/۰۰۱$) و گروه بازآموزی پوسچر با کنترل ($P = ۰/۰۰۱$) و گروه ترکیبی با کنترل ($P = ۰/۰۰۹$) معنی دار بودند که این مطلب نشانگر ماندگاری برنامه تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی هشت هفته پس از پس آزمون اول در خصوص متغیر لوردوز بود (جدول ۶).

میزان اندازه اثر هر یک از گروه‌ها در متغیر ثبات مرکزی با توجه به مقدار مجذور اتا گروه ترکیبی (۰/۸۱۸)، تمرینات اصلاحی (۰/۵۸۵) و بازآموزی پوسچر (۰/۳۹۲) بود. نتایج نشان داد که پروتکل ترکیبی و سپس تمرینات اصلاحی از

اثربخشی بیشتری برخوردار بودند و همچنین در ارتباط با متغیر لوردوز میزان اندازه اثر با توجه به مقدار مجذور اتا، گروه تمرینات اصلاحی (۰/۸۹۸)، ترکیبی (۰/۸۲۱) و بازآموزی پوسچر (۰/۷۱۶) بود. نتایج نشان داد که پروتکل تمرینات اصلاحی و سپس ترکیبی از اثربخشی بیشتری برخوردار بودند.

نمودار ۱. میانگین نمرات لوردوز در چهار گروه تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر، ترکیبی و کنترل در سه مرحله پیش آزمون، پس آزمون و ماندگاری

بحث

تحقیق حاضر به مقایسه اثر و ماندگاری هشت هفته تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و برنامه ترکیبی بر ثبات مرکزی در زنان جوان مبتلا به عارضه لوردوز افزایش یافته کمری پرداخت و نتایج این پژوهش نشان داد که انجام هشت هفته تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و برنامه ترکیبی بر ثبات مرکزی زنان جوان یکسان نبوده و به عبارتی بین گروه‌های تحقیق در میزان میانگین اندازه ثبات مرکزی بین پیش آزمون، پس آزمون و ماندگاری تفاوت معناداری وجود داشت. همچنین نتایج آزمون تعقیبی برای بررسی تفاوت بین گروه‌ها در مورد ثبات مرکزی نشان داد، اختلاف میانگین پیش و پس آزمون نشانگر این مطلب است که تفاوت گروه تمرینات اصلاحی با کنترل و گروه تمرینات اصلاحی با بازآموزی پوسچر معنی دار است.

همچنین نتایج حاکی از تفاوت معنی دار پیش آزمون و پس آزمون و ماندگاری در سه گروه تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی در کاهش میزان لوردوز افزایش یافته کمری بود. نتایج آزمون تعقیبی نشان داد که پس آزمون و ماندگاری گروه‌های تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی در مقایسه با گروه کنترل، در میزان لوردوز کم با

پیش‌آزمون اختلاف معنی‌داری در جهت بهبود عارضه داشتند. در مقایسه بین گروهی اختلاف میانگین پیش و پس‌آزمون نشانگر این مطلب است که تنها تفاوت گروه تمرینات اصلاحی با کنترل معنی‌دار است.

در سال‌های اخیر، تمرکز بر طراحی و اجرای نوعی از تمرینات است که هدف آن حفظ و افزایش ثبات موضعی کمری از طریق بازآموزی حس عمقی ناحیه کمری- لگنی با استفاده از تأثیر بر روی عضلاتی همانند عرضی شکمی، مولتی‌فیدوس، دیافراگم، عضلات کف لگن و مورب شکمی بوده که این عضلات نقش بسیار مهمی در افزایش ثبات‌بخش کمری دارد، پژوهش‌ها نشان داده است این عضلات در افرادی که لوردوز افزایش یافته کمری دارند، دیر عمل می‌کند. کاهش قدرت یکی از عضلات ناحیه کمری- لگنی بر وضعیت لگن تأثیر گذاشته و تعادل آن را برهم می‌زند و بنابراین شخص می‌تواند مستعد ناهنجاری‌های عضلانی اسکلتی شود. (۲۸،۱). میرزایی و همکاران در بررسی خود انجام هشت هفته تمرینات اصلاحی در افزایش ثبات ناحیه مرکزی افراد مبتلا به ناهنجاری لوردوز افزایش یافته کمری، مؤثر دانستند. آن‌ها میزان اندازه اثر تمرینات مذکور در بهبود ثبات مرکزی بدن را (۳/۱۶) ذکر کرد (۵). نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های میرزایی و همکاران همسو است. از جمله دلایل احتمالی را می‌توان توجه به ثبات ناحیه کمری - لگنی در افراد مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری و بازیابی تعادل عضلانی از جمله طول و میزان فعالیت و همچنین بهبود استقامت و ثبات ناحیه مرکزی ذکر کرد. خلخالی زاویه و همکاران که به بررسی تأثیر تمرینات ثبات دهنده بر میزان زاویه قوس کمری بر ۳۰ زن جوان ۱۹ تا ۲۶ سال پرداخته بودند، به این نتایج دست یافتند که ده جلسه تمرین ثبات دهنده کمر باعث ایجاد کاهش معنادار بر خطای مطلق حس عمقی می‌شود، اما بر میانگین مقدار تیلت استراحت لگن و لوردوز کمر تأثیر معناداری ندارد (۲۹). نتایج این تحقیق با نتایج خلخالی زاویه و همکاران به دلیل احتمالی تفاوت در برنامه تمرین از لحاظ شدت و مدت تمرینات، متغیرهای مورد بررسی از جمله تأکید بر حس عمقی و عدم توجه به بازآموزی پوسچر همخوانی ندارد. مطالعه مک‌دونالد و همکاران نشان داد عضلات ثبات دهنده موضعی ستون کمری به دلیل داشتن درصد فیبرهای نوع یک بیشتر، تراکم شبکه مویرگی بالا و میتوکندری‌های زیاد در اثر تمرینات ثبات دهنده با افزایش زمان تحمل عضلانی بیشتری روبرو خواهند شد (۳۰). وضعیت بدنی مطلوب، گشتاورهای اضافی و نامطلوب بدن را کاهش داده و انرژی مکانیکی را به شکل صحیح از تنه به اندام تحتانی و همچنین اندام فوقانی منتقل می‌کند؛ اما از آنجایی که ضعف عضلات مرکزی به دنبال تیلت قدامی لگن و لوردوز افزایش یافته کمری به وجود آمده، باعث تأخیر در انتقال انرژی می‌شود که این امر منجر به ضعف عملکرد حرکتی می‌شود (۱۸). نتایج این مطالعه با نتایج عبدالله و بلتاگی (۳۱) و کومار و همکاران (۳۲) مبنی بر اثربخشی تمرینات ثبات مرکزی بر قدرت عضلات شکم و پشت همخوانی دارد؛ اما نتایج این تحقیق با یافته‌های آسالیوان و همکاران (۳۳) و لوین (۳۴) تفاوت دارد. آسالیوان و لوین پس از انجام تمرینات ثبات دهنده بر عضلات عمقی شکم به این نتیجه دست یافتند که تمرینات، تأثیر معناداری در کاهش قوس کمر نداشته

است (۳۴، ۳۳). دلیل مغایرت در نتایج. اُسالیوان و لوین را می‌توان احتمالاً تفاوت در وسایل اندازه‌گیری و برنامه تمرینی و آزمودنی‌ها، دانست. در تحقیق اُسالیوان و همکاران از اینکلاینومتر برای اندازه‌گیری میزان انحنای ستون فقرات استفاده شده است. درحالی‌که خط کش منعطف ابزار اندازه‌گیری تحقیق حاضر است. اندازه‌گیری با اینکلاینومتر وقت‌گیر و مستلزم محاسبات اضافی است که احتمال خطا را افزایش می‌دهد و همچنین بنا بر نظر سائور و همکاران این وسیله روشی مناسب به‌منظور اندازه‌گیری قوس‌های ستون فقرات توصیه نشده است (۳۵). همچنین اُسالیوان و همکاران برنامه تمرینی ثبات دهنده بر روی عضلات عمقی شکمی و عضلات مولتی فیدوس انجام دادند و لوین نیز برنامه تمرینی برای تقویت عضلات شکم طراحی کرد (۳۴، ۳۳). این در حالی است که در تحقیق حاضر، برنامه تمرینی اصلاحی شامل مجموعه‌ای از تمرینات کششی (تمرینات شماره ۱ و ۲) به‌منظور کشش عضلات اولیه فلکسور ران به‌ویژه سوئز خاصه‌ای و عضلات اکستنسورهای کمری، تمرینات مقاومتی (تمرینات شماره ۳ و ۴) با تأکید بر استقامت اکستنسور ران (سرینی بزرگ و عضلات شکمی به‌خصوص عضله راست شکمی در قسمت دیستال به‌منظور کنترل تیلت قدامی لگن) و تمرینات ثباتی عملکردی (تمرینات شماره ۳، ۵ و ۶) با هدف بهبود ثبات ناحیه کمری - لگنی با تأکید بر هم انقباضی عضلات این ناحیه اجرا گردید. سببی و همکاران که به بررسی تأثیر شش هفته تمرینات ثبات مرکزی بر قدرت عضلات تنه و ران بر دانشجویان سالم پرداخته بودند، اثرات معناداری بر قدرت عضلات مذکور گزارش نمودند (۳۶). تمرینات ثبات مرکزی بدون ایجاد بار خارجی بر فعالیت عضلانی، استقامت عضلات و ثبات تنه و ران را فراهم می‌کنند. تغییر در وضعیت لگن و تنه الگوی حرکتی تنه و ران، خصوصاً عضلات مالتی فیدوس، سرینی بزرگ، راست شکمی و مایل را تغییر می‌دهد. تمرین پل طرفی یا پلانک (تمرین شماره ۵) تمرینی است که به نظر می‌رسد عضلات مایل خارجی را بدون ایجاد نیروی فشاری زیاد به ناحیه کمر به چالش می‌کشد. به‌علاوه این تمرین سطوح بالای فعالیت در عضله مربع کمری را فراهم می‌کند که به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ثبات دهنده‌های ستون مهره‌ها شناخته شده است (۳۷). باید به این نکته توجه شود که اساساً قوس مهره‌های کمر تحت تأثیر موقعیت لگن خاصه قرار می‌گیرد و لگن نیز تحت تأثیر چهار گروه عضلانی است؛ که قدرت مطلق هر یک از عضلات ناحیه کمری لگنی به‌تنهایی نمی‌تواند با میزان قوس کمر در ارتباط باشد. درواقع به نظر می‌رسد عملکرد متقابل عضلات ناحیه کمری - لگنی و تعادل بین آن‌ها تعیین‌کننده میزان انحراف قوس کمری باشد (۳۷). عدم هماهنگی بین سن شرکت‌کنندگان تحقیق حاضر با نتایج اُسالیوان و همکاران و لوین ممکن است عامل عدم همخوانی با تحقیق حاضر باشد. گمان می‌رود با توجه به این تفاوت‌ها، وجود اختلاف در نتایج این تحقیقات هم دور از انتظار نباشد. در حقیقت مکانیسم اثربخشی برنامه مداخلات اعمال شده در تحقیق حاضر می‌تواند این‌گونه بیان کرد که این تمرینات ظرفیت تحمل عضلات فلکسور و اکستنسور تنه در ایجاد ثبات و پایداری تنه را افزایش داده‌اند و از طریق بهبود ثبات ناحیه کمری - لگنی، لوردوز کمری را به میزان زیادی در نمونه‌ها بهبود بخشیده‌اند. از طرفی با توجه به مؤثر بودن دو سیستم عضلانی لوکال (عضلات عمقی) مثل عضلات مایل داخلی

شکم، عرضی شکمی، مولتی فیدوس و کف لگن در حفظ ثبات ستون مهره‌ها و ناحیه کمری-لگنی به کارگیری تمرینات ثبات دهنده ویژه این عضلات باعث افزایش فعال‌سازی عضلات لوکال و بهبود هماهنگی بین عضلات گلوبال و لوکال می‌شود (۳۸). نتایج پژوهش‌های انجام‌گرفته نشان می‌دهد، هم انقباضی عضلات موضعی مرکزی (که نقش آن‌ها پایدار کردن ستون فقرات است)، یکی از دلایل چرخش خلفی لگن است. این در حالی است که انقباض بخش تحتانی عضلات شکم به تنهایی، باعث چرخش خلفی لگن و کاهش گودی کمر می‌شود. لذا در وضعیت لوردوز افزایش یافته کمری، لگن چرخش قدامی پیدا می‌کند و این وضعیت با عدم تعادل عضلانی در عضلات شکم و سرینی‌ها و کوتاهی خم‌کننده‌ها ران ارتباط دارد (۱۵). در این زمینه، شواهد پژوهشی بیانگر آن است که همکاری عضلات موافق و مخالف تنه به هنگام انجام تمرینات ثبات مرکزی، قدرت و ثبات عضلات کمر را افزایش می‌دهد. (۳۹). در تحقیق دیگر توسط رما و همکاران که به ارزیابی لوردوز کمری و قدرت ثبات مرکزی ناحیه کمر در متخصصین فناوری اطلاعات پرداختند نتایج نشان داد که ارتباط معناداری بین لوردوز کمری و قدرت ثبات مرکزی ناحیه کمر یافت نشد. در این تحقیق بیان شد که اساساً مرکز بدن در ارتباط با گروه عضلات شکمی و ثبات با قدرت ایزومتریک یا استاتیک مرتبط است. متخصصین فناوری اطلاعات اکثر فعالیت‌هایشان را با استفاده از کامپیوتر، لپ‌تاپ و میز تحریر انجام می‌دهند، که نیاز به ساعات طولانی نشستن دارد که به مراتب فعالیت عضلانی بیشتری نسبت به وضعیت ایستادن صرف می‌شود (۴۰). چائودری و همکاران تأثیر تمرینات ثبات مرکزی و اصلاح پوسچر بر دردهای پشت پس از زایمان را بررسی کردند. نتایج نشان داد که ۶۰ درصد آزمودنی‌ها به تمرینات ثبات مرکزی و اصلاح پوسچر و ۴۰ درصد به تمرینات تقویتی پشت بهبودی معنادار نشان دادند. در نهایت این محققین نتیجه گرفتند که تمرینات ثبات مرکزی و اصلاح پوسچر تکنیک‌های مؤثری در برخورد با درد پشت پس از زایمان است (۴۱).

در خصوص ماندگاری، نتایج آزمون تعقیبی توکی نشان داد در مقایسه بین گروهی اختلاف میانگین پس‌آزمون و ماندگاری میزان ثبات مرکزی گروه تمرینات اصلاحی با کنترل و گروه ترکیبی با کنترل معنی‌دار بودند ($p < 0.05$) که این مطلب نشانگر ماندگاری برنامه تمرینات اصلاحی و ترکیبی بود. تعداد تحقیقاتی که اثر ماندگاری برنامه تمرینات اصلاحی و بازآموزی پوسچر بر ثبات مرکزی افراد مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری پردازند اندک است، لذا امکان مقایسه و بحث و بررسی نتایج تحقیق حاضر با سایر تحقیقات به‌طور مستقیم وجود ندارد.

همچنین در مورد ماندگاری اثر تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و برنامه ترکیبی بر لوردوز نتایج نشان داد هر سه نوع برنامه بر لوردوز افزایش یافته کمری تأثیر کاهنده داشته ولی تفاوت معناداری با یکدیگر نداشته‌اند. در مقایسه بین گروهی اختلاف میانگین پس‌آزمون و ماندگاری، تفاوت گروه تمرینات اصلاحی با کنترل و گروه بازآموزی پوسچر با کنترل و گروه ترکیبی با کنترل معنی‌دار بودند که این مطلب نشانگر ماندگاری برنامه تمرینات اصلاحی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی هشت هفته پس از پس‌آزمون اول در خصوص متغیر لوردوز بود. بر اساس نتایج تحقیق حاضر میزان

اثربخشی پروتکل‌ها برحسب مقدار مجذور اتا به ترتیب شامل تمرینات اصلاحی (۰/۸۹۸)، ترکیبی (۰/۸۲۱)، بازآموزی پوسچر (۰/۷۱۶) در مورد متغیر لوردوز بود. همچنین گروه تمرینات اصلاحی در مرحله ماندگاری اندکی به وضعیت قبل از تمرینات نزدیک شده است (از ۴۶ به ۴۹ برگشته) در صورتی که گروه بازآموزی پوسچر در ماندگاری حتی کمی هم نسبت به پس‌آزمون بهتر شده‌اند (حدود یک و نیم تا دو درجه). همچنین بازآموزی در گروه ترکیبی توانسته است میزان بهبود را در ماندگاری اندازه زاویه لوردوز ثابت نگه دارد. تمرینات اصلاحی تأثیر بیشتری نسبت به سایر پروتکل‌ها در کاهش لوردوز افزایش یافته کم‌ری نشان داد که در توجیه نتایج احتمالی می‌توان ذکر کرد که تمرینات طراحی شده در این تحقیق با هدف قرار دادن کلیه عضلات مهم ناحیه کم‌ری- لگنی-رانی که در ارتباط با یکدیگرند، از یک طرف با کشش بافت‌های هایپرتونیک کوتاه و سفت احتمالاً توانسته است راستای مفصل را به حالت طبیعی خود بازگرداند و در نتیجه رابطه طول- تنش طبیعی عضلات، خصوصاً عضلات کشیده شده سمت مخالف مجدداً برقرار شده و این مسئله به تسریع روند اصلاح عارضه کمک کند. به علاوه با کاهش احتمالی تون عضلات تونیک ناحیه، پیام‌های مهاری که در قالب قانون مهار متقابل شرینگتون موجب کاهش تنش و تون پایه عضلات آنتاگونیست می‌شود، کاهش پیدا کرده و این امکان را فراهم می‌کند که آن عضلات دوباره بتوانند تون پایه طبیعی خود را بازیابند (۲۱).

بر اساس نتایج تحقیقات، برنامه‌های تمرینی ثبات مرکزی موجب بهبود الگوی فعال‌سازی عضلات ناحیه تنه می‌شود. همچنین به اهمیت فعال‌سازی مناسب و ثبات تنه در کنترل ایستای قامت اشاره شده است. ثبات مرکزی به کنترل و هماهنگی مجموعه ران و کمربند لگنی گفته می‌شود و به صورت مرکزی سه سطح دارد که این سه سطح روی هم اثر می‌گذارند و با هم همکاری می‌کنند. این سه سطح شامل کنترل موضعی مهره‌ها، کنترل کم‌ری- لگنی و کنترل وضعیتی است (۲۲). اختلال عملکرد در هر یک از این سه بخش می‌تواند بخش‌های دیگر را در زنجیره حرکتی تحت تأثیر قرار دهد. برای مثال اختلال در کنترل موضعی مهره‌ها و کنترل کم‌ری- لگنی می‌تواند در نهایت بر کنترل وضعیتی و تعادل کلی بدن، اثر گذارد. از دست دادن کنترل وضعیتی ممکن است به افتادن و در معرض خطر قرار دادن فرد و در نتیجه افزایش احتمال وقوع آسیب اندام تحتانی منجر شود (۲۲). فیلهو و همکاران اثرات ماندگاری تمرینات ثبات دهنده بر کمردرد مزمن را بررسی کردند. در طی مداخله، بیمار تمرینات را پنج بار در هفته و دو یا سه ست در هر بار انجام می‌داد. در مرحله ماندگاری، تمرینات ثبات دهنده، حداقل سه بار در هفته انجام شد. نتایج نشان داد کاهش قابل توجهی در میزان درد و ناتوانی مشاهده شد و همچنین بهبودی لوردوز کم‌ری فیزیولوژیک از طریق MRI مشاهده گردید (۲۳). بیکران و همکاران تأثیر شانزده هفته تمرینات پیلاتس بر ثبات مرکزی تنه در زنان یائسه پرداختند. ثبات مرکزی تنه، پیش و پس از ۸ و ۱۶ هفته تمرین اندازه‌گیری شد. نتایج نشان داد که ثبات مرکزی تنه پس از ۸ و ۱۶ هفته افزایش معناداری دارد. انجام ۸ هفته تمرینات پیلاتس موجب افزایش ثبات مرکزی تنه شد و با ادامه پروتکل تمرینی تا ۱۶ هفته همچنان این روند صعودی ادامه داشت (۲۴). تفاوت تحقیق فوق با تحقیق حاضر بررسی ادامه تمرین بود در حالی که در مطالعه حاضر اثر ۸ هفته بی تمرینی بر ثبات مرکزی بررسی شد. در مطالعه‌ای دیگر تأثیر تمرینات ثبات مرکزی و فیزیوتراپی متداول سه ماه بعد از اتمام دوره مداخله، توسط کاباناس والدس و همکاران مورد بررسی قرار گرفت.

تمرینات ثبات مرکزی به همراه فیزیوتراپی متداول بر بهبود تعادل دینامیک ایستاده و نشسته و گام برداری در بیماران دارای اثرات مطلوب و ماندگار بوده است (۴۵). از علل احتمالی اختلاف بین تحقیق حاضر با تحقیقات فوق می‌توان به جنسیت، دامنه سنی شرکت‌کنندگان، برنامه تمرینی و مدت زمان اجرای برنامه تمرینی اشاره کرد. مرکز بدن به‌عنوان جعبه‌ای عضلانی در نظر گرفته می‌شود که به ثبات ستون فقرات، لگن و زنجیره حرکتی طی حرکات عملکردی کمک می‌کند. هنگامی که این سیستم درست کار کند به توزیع مناسب و تولید حداکثر نیرو با حداقل نیروهای فشاری، انتقالی و برشی در مفاصل زنجیره حرکتی، کنترل بهینه حرکات و جذب مناسب نیروهای ضربه‌ای حاصل از نیروی عکس‌العمل زمین منجر می‌شود. با افزایش قدرت مرکز بدن، کنترل بدن و تعادل افزایش یافته و میزان آسیب کاهش می‌یابد (۴۱).

با مشاهده اثرات برنامه‌های تمرینی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی مشاهده شد که هر سه نوع برنامه منجر به بهبود لوردوز افزایش یافته کمری و ثبات مرکزی شدند اما تأثیر برنامه تمرینات اصلاحی و ترکیبی به دلایل احتمالی زیر بیشتر بود: در طی مداخله تغییرات فیزیولوژیک به‌واسطه تمرینات قدرتی و کششی و رعایت اصول FITT، از طریق هماهنگی عصبی-عضلانی، رابطه طول-تنش طبیعی عضلات و آرتروکینماتیک تغییر یافته مفصل بازگردانده شده و لذا عدم تعادل عضلانی بهبود یافته است. از دیگر دلایل نتایج کسب شده احتمالاً اجرای یک برنامه سازماندهی شده تحت نظارت مستقیم محقق بوده است. به‌عبارت‌دیگر برنامه بازآموزی پوسچر اگرچه در بهبود لوردوز افزایش یافته کمری مؤثر بوده است اما به میزان تمرینات اصلاحی نتوانست تأثیرگذار باشد. علت این امر شاید به کمبود برنامه آموزشی در خصوص آموزش‌های مناسب‌تر ناحیه لوردوز کمر، مدت‌زمان کافی برنامه و عدم کنترل کامل فعالیت‌های روزمره برگردد. احتمالاً بسیاری از افراد به این توصیه که مرتبط با اصلاح عارضه لوردوز افزایش یافته کمری بوده است توجه نکرده‌اند. این برنامه‌ها در صورتی که با نظارت کامل و مدت‌زمان کافی انجام شوند به نظر می‌رسد می‌توانند حتی به‌اندازه تمرینات اصلاحی مفید باشند. در توجیه نتایج احتمالی می‌توان عنوان کرد برای ایجاد سازگاری‌های عصبی-عضلانی (برای این که دستگاه حسی-حرکتی به نحو مطلوب عمل نماید) و یادگیری حرکتی اتفاق افتد و فواید برنامه‌ای که مدنظر است را کسب نماییم، شرط ابتدایی شناخت و ادراک است. وقتی فرد با تمرکز و شناخت کافی فعالیت را انجام می‌دهد به سمت مهارت و یادگیری پیش می‌رود اما هنگامی که فرد هدف دیگری دارد به نتیجه مطلوب نمی‌رسد. از نظر محققین شناخت فرد باید بر هدف اصلی برنامه متمرکز باشد. فاز بعدی اگر حرکت به‌صورت فعال انجام نشود، پیام‌های آوران و وایران وجود نداشته باشد، یا به عبارتی از سطوح بالا به پایین دستگاه عصبی دستوری نباشد و برای اینکه اصلاح صورت گیرد چیزی برای مقایسه وجود نخواهد داشت و کنترل فیدبکی نخواهیم داشت. جهت اصلاح خطای در اجرا به فیدبک نیاز است چه حس عمقی، بینایی یا کلامی، درونی یا بیرونی باید وجود داشته باشد. برای اینکه در یک حرکت به مهارت نسبی دست یابیم باید تکرار نیز داشته باشیم. اگر شناخت وجود داشته باشد، حرکت هم فعال باشد و فیدبک هم داده شود اما تکرار نداشته باشیم، یادگیری اتفاق نخواهد افتاد؛ بنابراین برای سازگاری مطلوب به تکرار فراوان نیاز است و مورد بعدی برنامه باید مشابه و هم‌راستا با آنچه می‌خواهیم به آن دست یابیم با آنچه می‌خواهد بازیابی شود باشد (۱۴). همچنین نتایج مطالعه حاضر نشان‌دهنده تأثیر بیشتر پروتکل تمرینات ترکیبی (اصلاحی و بازآموزی پاسچر) بود. به نظر

می‌رسد تمرینات بازآموزی پوسچر در مطالعه حاضر می‌تواند به‌عنوان روشی مکمل در کنار تمرینات اصلاحی مؤثر باشد. لذا با توجه به دلایل احتمالی مذکور نمونه‌های تحقیق حاضر در گروه بازآموزی پوسچر هرچند تفاوت معناداری در کاهش میزان ناهنجاری لوردوز کمری افزایش یافته و ثبات مرکزی در پس‌آزمون نشان دادند، اما در پیگیری نتایج به‌اندازه تمرینات اصلاحی مؤثر نبوده است. شاید نمونه‌ها مراحل یادگیری حرکتی را به نحو مطلوب با تلاش آگاهانه و تکرار زیاد و فیدبک کافی رعایت ننموده‌اند.

حرکات تکراری و نگهداری پوسچر در طولانی‌مدت دو عامل مهمی هستند که با ایجاد تغییر در الگوی حرکت منجر به بروز درد می‌شود. سهرمن معتقد است بدن تمایل دارد حرکت را در جهتی که راحت‌تر است، انجام دهد. این باور که انجام حرکت در پوزیشنی که بدن راحت است، مساوی با بهترین الگوی حرکت است؛ یک باور اشتباه است. از نظر تندرستی باید الگوی نادرست اصلاح شود، حتی اگر هنوز به درد منجر نشده باشد؛ بنابراین فارغ از اینکه فرد از درد رنج می‌برد یا نه پیدا کردن الگوهای حرکتی نادرست ضروری است. برای اصلاح الگوی حرکتی نادرست، سازمان‌دهی شدن و ثبات الگوی حرکتی در کرتکس حرکتی مغز به تکرار نیاز دارد. این تکرار بر عصب و عضله نیز تأثیرگذار است و باعث تقویت بخش عصبی-عضلانی مربوط به حرکت می‌شود. از طرف دیگر، اختلال در موتور کنترل که به‌صورت اختلال در رکرویتمنت^۱ یا بسیج تارهای عضلانی خود را نشان می‌دهد نیز تنها با تکرار فراوان الگوی حرکتی صحیح بهبود می‌یابد. برای اصلاح الگوی حرکت باید به مراحل یادگیری حرکتی از جمله شناختی^۲ توجه داشته باشیم. مرحله‌ی اول اصلاح و جایگزینی الگوی حرکتی باید متمرکز بر اجرای حرکتی^۳ باشد. نیاز اساسی این مرحله تلاش آگاهانه^۴ است. حرکت باید اکتیو باشد تا تلاش آگاهانه و تمرکز بر اجزای حرکت وجود داشته باشد. به دنبال تکرار زیاد، دریافت فیدبک و اصلاح حرکت، یادگیری حرکتی ایجاد می‌شود. در واقع تمرینات از مرحله‌ی اجرای حرکتی شروع می‌شود و تا یادگیری حرکتی ادامه می‌یابد. وقتی به مرحله‌ی یادگیری حرکتی می‌رسد در واقع الگوی حرکت دائمی می‌شود؛ بنابراین بهبود اجرای حرکتی باید همراه با تمرکز و حرکت دقیق باشد. فعالیت عضله، بدون فیدبک، اصلاح خطا، تمرکز و بدون حرکت در الگوی اختصاصی عضله نمی‌تواند به تغییرات در کرتکس مغز منتهی شود (۶۷، ۴۶).

مطالعه حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بود: اول شرکت‌کنندگان در مطالعه حاضر تنها منتخبی از دانشجویان زن ۱۸ تا ۲۵ سال مورد بررسی قرار گرفتند بنابراین نتایج این پژوهش قابل‌تعمیم به سایر گروه‌های سنی نیست. دوم کمبود برنامه آموزشی در خصوص آموزش‌های مناسب‌تر ناحیه لوردوز کمر و ثبات مرکزی، عدم مدت‌زمان کافی برنامه و عدم کنترل و نظارت کامل فعالیت‌های روزمره است.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر استفاده توأم حرکات اصلاحی و بازآموزی پوسچر با رویکردهای (کلامی و غیرکلامی) و مقایسه آن‌ها بعد از یک دوره بی‌تمرینی به سایر محققین پیشنهاد می‌گردد.

1. Recruitment
2. Cognitive
3. Motor Performance
4. Conscious Effort

نتیجه گیری

از نتایج پژوهش حاضر می‌توان این‌گونه استنباط کرد که با مشاهده اثرات برنامه‌های تمرینی، بازآموزی پوسچر و ترکیبی مشاهده شد که هر سه نوع برنامه منجر به بهبود ثبات مرکزی در افراد مبتلا به لوردوز افزایش یافته کمری گردید؛ اما تمرینات ترکیبی نسبت به تمرینات اصلاحی و بازآموزی پوسچر، اثر بیشتری در بهبود ثبات مرکزی ایجاد کرده است. به عبارت دیگر، نتایج تحقیق حاضر اهمیت نقش عضلات ناحیه مرکزی بدن در کاهش و جلوگیری از لوردوز افزایش یافته کمری مورد تأیید قرار می‌دهد و یادآور این موضوع است که علاوه بر تمرینات رایج، تمرینات ثبات دهنده ناحیه مرکزی و بازآموزی پوسچر نیز به کار گرفته شود. در صورت امکان، استفاده توأم دو برنامه تمرینی و بازآموزی پوسچر، چه در مورد عارضه لوردوز افزایش یافته کمری، چه در مورد ثبات مرکزی بر به کار بردن مجزای هر کدام از این برنامه‌ها مقدم است و توصیه می‌شود و در خصوص ماندگاری اثر تمرینات و خصوصاً برنامه بازآموزی پوسچر نیاز به مطالعات بیشتر احساس و پیشنهاد می‌شود.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری رشته آسیب‌شناسی و حرکات اصلاحی است. بدین وسیله از تمام کسانی که در انجام این تحقیق ما را یاری نمودند تشکر و قدردانی می‌گردد. این پژوهش دارای شناسه اخلاق به شماره (IR.UT.SPORT.REC.1397.036) است.

References

1. Dimitrijevic V, Scepanovic T, Milankov V, Milankov M and Drid P. Effects of Corrective Exercises on Lumbar Lordotic Angle Correction: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2022, 19(4906): 1-12. <https://doi.org/10.3390/ijerph19084906>.
2. Page P, Frank CC, Lardner R. Assessment and treatment of muscle imbalance : The Janda Approach. *Human kinetics*,. United States of America: Human kinetics; 2010. ISBN-13: 978-0-7360-7400-1
3. Javadipour Z, Sedaghati P, Ahmadabadi S. The Effects of Combining Core Stability with Stretching Exercises on Pain Intensity and Motor Function in People with Chronic Nonspecific Low Back Pain with and without Hyperlordosis. *Ann Appl Sport Sci* 9(2): e908, 2021. <http://doi.org/10.52547/aassjournal.908>.
4. Hosseinifar, M.; Ghiasi, F.; Akbari, A.; Ghorbani, M. The effect of stabilization exercises on lumbar lordosis in patients with low back pain. *Ann. Trop. Med. Public Health* 2017, 10, 1779–1784. https://doi.org/10.4103/ATMPH.ATMPH_654_17
5. Mirzaie Z, Seidi F, Rajabi R, Khoshro f. The effectiveness of an eight week exercise program on lumbopelvic stability of women with lumbar hyperlordosis deformity. *Journal for Research in Sport Rehabilitation*. 2019;6(12):1-10. doi 10.22084/RSR.2019.5141.1065 .WWW.RSR.BASU.AC.IR.
6. Muscolino JE, S. C. Pilates and the “powerhouse”-I. *Journal of bodywork and movement therapies*. 2004;8(1):15-24. [https://doi.org/10.1016/S1360-8592\(03\)00058-5](https://doi.org/10.1016/S1360-8592(03)00058-5)
7. Richardson C, Jull G, Hodges P. Therapeutic exercise for spinal stabilization and low back pain. scientific basis and clinical approach. *J can chiropr Assoc*. 1999;44(2):125. ISBN 0-443-05802-4
8. Czapowski D, Stolinski L, Tyrakowski M, Kozinoga M, Kotwicki T. Non-structural misalignments of body posture in the sagittal plane. Scoliosis and spinal disorders. [Review]. 2018;13:6 <https://doi.org/10.1186/s13013-018-0151-5>

9. Daneshjoo A, Eslami SAA, Mousavi SSK.[Effect of Core Stability Training on the Balance and FMS Scores of Adolescent Soccer Players(persian)]. 2020. doi:10.22037/JRM.2019.111518.2053
10. Skundric Gojko, Vukicevic Veljko, Lukic Nikola Effects of Core Stability Exercises, Lumbar Lordosis and Low-Back Pain: A Systematic Review J. Anthr. Sport Phys. Educ. 5 (2021) 1: 17–23. <https://doi.org/10.26773/jaspe.210104>
11. Maciaszek J. Muscles training for the stability of the spine. *TRENDS in Sport Sciences*. 2017;2(24):59-65. ISSN 2299-9590
12. McGill S, Grenier S, Kavcic N, J. C. Coordination of muscle activity to assure stability of the lumbar spine. *J Electromyogr Kinesiol*. 2003;13:353-9. [https://doi.org/10.1016/s1050-6411\(03\)00043-9](https://doi.org/10.1016/s1050-6411(03)00043-9)
13. Petersen C, N. N. Core Stability: Connecting lower core and legs. *Coaching Sport Sci Rev*. 2014;64:18-21.
14. Comerford M, Mottram S. Kinetic control: the management of uncontrolled movement. Australia: Churchill Livingstone; 2012. <https://doi.org/10.1016/J.PTSP.2012.09.001>
15. Mahdizadeh R. The effect of core muscle stability on lumbar lordosis angle of university girl students. *Management Sport Sci* 2013; 3(5):117-27. (Persian).
16. Sedaghati N, Hematfar A, Behpour N. The effect of a selected spinal core-muscle stabilization training in water on pain intensity and lumbar lordosis. *Feyz* 2013; 17(3): 267-74. <http://feyz.kaums.ac.ir> on 2022-08-24. (In Persian).
17. Zahedpour F, Mohammadi M.R., Damavandi M, Agah J. The Effect of Core Stability Training on Postpartum Lumbar Lordosis and Low Back Pain in Nulliparous Women. *Journal of Women, Obstetrics and Infertility of Iran*.2017;20(2):89-97. <https://dx.doi.org/10.22038/ijogi.2017.8876> (In Persian).
18. Elahi A.R , Seidi F, Karimi-Zadeh Ardakani M. Effect of eight Weeks of Corrective Exercises on the Lumbar Lordosis Angle and Lower Limb Function in Non-Athlete Men with Lumbar Hyperlordosis *Journal of Safety Promotion and Injury Prevention*. 202210(1):55-66. <https://doi.org/10.22037/iipm.v10i1.36050>. (In Persian).
19. Ghorbani Ghahfarokhi, Ghasemi G. Effects of Eight Weeks Corrective Exercises on Lumbar Lordosis. *Research in Rehabilitation Sciences* .2008; 3(2): 59-71. [In Persian] 10.22122/jrrs.v3i2.88
20. John Eng. Sample size estimation: how many individuals should be studied?. *Radiology*. 2003; 227(2): 309-13.
21. Riasaty F, Rajabi R , Zandi Sh, Seidi F. Comparative Effects and Sustainability of Eight Weeks of Corrective Exercises, Postural Reeducation, and Combined Program on Lumbar Hyperlordosis in Young Females. *J Rehab Med*. 2020; 9(1): 88-101. [In Persian]. DOI: 10.22037/jrm.2019.111505.2041
22. Seidi F, Rajabi R, Ebrahimi I, Alizadeh MH and Minoonejad H. The efficiency of corrective exercise interventions on thoracic hyper- kyphosis angle. *Journal of Back and Musculoskeletal Rehabilitation* 2014; 27: 7-16. <https://doi.org/10.3233/bmr-130411>
23. Rajabi R, Seidi F, Mohamadi F. Which Method Is Accurate When Using the Flexible Ruler to Measure the Lumbar Curvature Angle? Deep Pint or mid Point of Arch?. *World Applied Sciences Journal*. 2008;4 (6): 849-52. ISSN 1818-4952
24. Weir JP. Quantifying test-retest reliability using the intraclass correlation coefficient and the SEM. *Journal of strength and conditioning research*. [Review]. 2005 Feb;19(1):231-40. doi: 10.1519/15184.1
25. Pakbaz M, Hosseini MA, Dalvandi A. The Effect of Lumbar care (based on Back School program) on Nursing Staffs' low back pain. *Iranian Journal of Rehabilitation Research in Nursing*. 2016; 2(3): 1-8. [In Persian].
26. Dos Santos Brites N, Juliana AS, Cláudia TC, Adriane V. Immediate and follow-up effects of a posture education program for elementary school students. *Rev Paul Pediatr*. 2017;35(2):199-206. <https://doi.org/10.1590/1984-0462/2017;35;2;00013>
27. Adriane Vieira, Thaniele de Loreto Treichel, Cláudia Tarragô Candotti, Matias Noll ,Bartz PT. Effects of a Postural Education Program for students of the third year of Elementary School in a State School in Porto Alegre, state of Rio Grande do Sul state, Brazil. *Fisioter Pesq*. 2015;22(3):239-45. <https://doi.org/10.590/1809-2950/13228322032015>

28. Abadi MRH, Ghasemi GA, Goharjo ME, Feizi M. Effects of Conventional Core Stability and Core Stability Suspension Exercises on Multifidus Muscle Endurance, Pain and Quality of Life in People with Nonspecific Chronic Low Back Pain. *Jundishapur Sci Med J* 2020;18:(6):571-84. [In Persian]. <https://doi.org/10.22118/jsmj.2020.207945.1896>
29. Khalkhali Zavieh, M., Ghasemi, M., Mirzaie, F., & Parandeh, H. (2009). Studying the Effect of Lumbar Stabilization Exercise on Proprioception of Lumbosacral Spine in Healthy Young Women. *Pajouhandeh*, 4(1), 21-26. <http://pajouhande.sbmu.ac.ir/article-1-744-fa.html> (In Persian).
30. MacDonalda DA, Moseleyb GL, Hodges PW. The lumbar multifidus: Does the evidence support clinical beliefs? *Manual Therapy*. 2006;11 (4):254-63. <https://doi.org/10.1016/j.math.2006.02.004>
31. Abdallah AA, Beltagi AA. Effect of Core Stability Exercises on Trunk Muscle Balance in Healthy Adult Individuals. *Int J Med Health, Pharmaceut Biomed Eng*. 2014;8(5):243-9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1092479>
32. Kumar C, Rao S, Thakur P. Effectiveness of core stability exercise program on abdominal and back strength in school going children: A randomized controlled trial. *IJND*. 2015;5(7):7-13. <https://doi.org/10.15520/ijnd.2015.vol5.iss7.100.07-13>
33. O'Sullivan P, Dip Manip G, Twomey LT, Allison Garry T. Evaluation of Specific Stabilizing Exercise in the Treatment of Chronic Low Back Pain With Radiologic. Diagnosis of Spondylolysis or Spondylolisthesis. 1997;22(24):2959-67. <https://doi.org/10.1097/00007632-199712150-00020>
34. Levine D, Whittle M. The effects of pelvic movement on lumbar lordosis in the standing position. *J Orthop Sports Phys Ther*. 1996;24(3):130-5. <https://doi.org/10.2519/jospt.1996.24.3.130>
35. Saur PM, Ensink FB, Frese K, Seeger D, Hildebrandt J. Lumbar range of motion: reliability and validity of the inclinometer technique in the clinical measurement of trunk flexibility. *Spine*. [Comparative Study]. 1996 Jun 1;21(11):1332-8. <https://doi.org/10.1097/00007632-19960610-00011>
36. Sobhy MA, El-Mohsen AM, Hafez SM. Effect of Six Weeks of Core Stability Exercises on Trunk and Hip Muscles' Strength in College Students. *International Journal of Therapies & Rehabilitation Research*. 2017;6 (2):9-15. <https://doi.org/10.5455/ijtrr.000000237>
37. Seidi F. Relationship between muscle strength of the lumbar-pelvic belt with low back pain in non-athlete men. [MS Thesis]. Tehran: Physical Education Faculty of Tehran University; 2008. [In Persian].
38. Bergmark A. Stability of the lumbar spine. A study in mechanical engineering. *Acta orthopaedica Scandinavica Supplementum*. [Review]. 1989;230:1-54. <https://doi.org/10.3109/17453678909154177>
39. Van Middelkoop M, Rubinstein SM, Kuijpers T. A systematic review on the effectiveness of physical and rehabilitation interventions for chronic non-specific low back pain. *Eur Spine J*. 2011;20:19-39. <https://doi.org/10.1007/s00586-010-1518-3>
40. Roma Satish M, Sanket N, Rachana D, Savita R, Ashok S, Parag S. Assessment of Lumbar Lordosis and Lumbar Core Strength in Information Technology Professionals. *Asian Spine J* 2016;10(3):495-500. <https://doi.org/10.4184/asj.2016.10.3.495>
41. Chaudry S, Farah R, Syed Imtiaz HS. Effectiveness of core stabilization exercises along with postural correction in postpartum back pain. *Rawal Medical Journal*. 2013 July-September 38(3):256-9.
42. Kibler WB, Joel Press, Sciascia. A. The Role of Core Stability in Athletic Function. *Sports Med* 2006;36(3):189-98. <https://doi.org/10.2165/00007256-200636030-00001>
43. Filho NM, Sonia S, Ricardo MR. Long-term effects of a stabilization exercise therapy for chronic low back pain. *Manual Therapy*. 2009;14:444-7. <https://doi.org/10.1016/j.math.2008.10.002>
44. Bikaran M, Shirzad E, Barati A. H. The Effect of 16 Weeks of Pilates Training on Trunk Core Stability in Menopausal Women. *Sport Sciences and Health Research J*. 2016; 8(1): 1-14. <https://dx.doi.org/10.22059/jsmed.2016.61458>.
45. Cabanas-Valdés R, Bagur-Calafat C, Girabent-Farrés M, Caballero-Gómez FM, du Port de Pontcharra-Serra H, German-Romero A, Urrútia G. Long-term follow-up of a randomized controlled trial on additional core stability exercises training for improving dynamic sitting balance and trunk control in stroke patients. *Clin Rehabil*. 2017;31(11):1492-1499. doi: 10.1177/0269215517701804.

46. Sahrman, S., Azevedo, D. C., & Dillen, L. V. Diagnosis and treatment of movement system impairment syndromes. *Brazilian journal of physical therapy*, 2017: 21(6), 391–399. <https://doi.org/10.1016/j.bjpt.2017.08.001>
47. .Lederman E. *Neuromuscular Rehabilitation in Manual and Physical Therapies*. First ed. London: Churchill Livingstone Elsevier; 2010. ISBN 9780443069697